

Udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj

Mićanović, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:298086>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Marija Mićanović

UDOMITELJSTVO U REPUBLICI HRVATSKOJ

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Marija Mićanović

UDOMITELJSTVO U REPUBLICI HRVATSKOJ

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Danijel Baturina

Zagreb, 2024.

Sadržaj

Sadržaj	
1.Uvod.....	1
2.Udomiteljstvo – ključne odrednice	4
3.Udomiteljstvo u Hrvatskoj – povijesni razvoj.....	15
4.Udomiteljstvo u Hrvatskoj – karakteristike i trendovi.....	20
4.1. Zakonodavni i policy okvir	20
4.2.Dimenzije udomiteljstva u kontekstu Republike Hrvatske.....	32
5.Diskusija.....	53
6.Zaključak.....	63
7.Literatura.....	67

Udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj

Sažetak:

Udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj ima izrazito dugu tradiciju. Unatoč tome kvaliteta udomiteljstva je upitna. Udomiteljstvo kao izvaninstitucionalna usluga nudi brojne prednosti korisnicima ponajprije mogućnost rasta u obiteljskom okruženju. Udomiteljstvom kao uslugom obuhvaćene su mnogobrojne skupine odraslih i djece kojima bi se mogao na taj način ponuditi humaniji život. Budući da Republika Hrvatska prati trendove zemalja EU-a teži provesti proces deinstitucionalizacije koji svakako stavlja naglasak na razvoj kvalitetne usluge udomiteljstva. Iako Republika Hrvatska donošenjem brojnih strateških dokumenata teži poboljšati kvalitetu udomiteljstva dva se glavna problema nameću dugi niz godina. Prvi problem se odnosi na nejednaku regionalnu dostupnost udomiteljstva, a drugi na slab odaziv novih udomitelja. To ni ne čudi budući da bavljenje udomiteljstvom predstavlja izraziti izazov pogotovo ako se gleda iz perspektive niskih naknada i često nedostupne stručne podrške.

Ključne riječi: udomiteljstvo, korisnici udomiteljstva, nedostaci i prednosti udomiteljstva, udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj

Foster care in the Republic of Croatia

Abstract:

Foster care in the Republic of Croatia has a very long tradition. Despite this, the quality of foster care is questionable. Foster care, as a non-institutional service, offers users numerous advantages, primarily the possibility of growing up in a family environment. Foster care as a service covers numerous groups of adults and children who could be offered a more humane life in this way. Since the Republic of Croatia follows the trends of EU countries, it tends to implement the process of deinstitutionalization, which certainly emphasizes the development of quality foster care services. Although the Republic of Croatia strives to improve the quality of foster care through the adoption of numerous strategic documents, two main problems have arisen for many years. The first problem relates to the unequal regional availability of foster care, and the second to the low response of new foster parents. This is not surprising since dealing with foster care represents a distinct challenge, especially if viewed from the perspective of low fees and often unavailable professional support.

Key words: foster care, beneficiaries of foster care, disadvantages and advantages of foster care, foster care in the Republic of Croatia

Izjava o izvornosti

Ja, Marija Mićanović (ime i prezime studenta/ice) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Marija Mićanović

Datum: 5.8. 2024.

1.Uvod

Brojne društvene promjene poput starenja stanovništva, veće zaposlenosti žena, promjena u strukturi i ulozi obitelji te promijenjenih vrijednosti glede odgovornosti skrbi za starije osobe utječu na sve veći deficit skrbi (Dobrotić, 2016). Tako da projekcije pokazuju vrlo zabrinjavajući podatak odnosno da će udio osoba starijih od 65 godina u EU porasti sa 18,5% (2014) na 28,1% (2050), a udio starijih od 80 godina sa 5,1% na 10,9% (Dobrotić, 2016). Ako gledamo pak projekciju za Republiku Hrvatsku predviđanja pokazuju 30,4% osoba starijih od 65 godina i 13,2% osoba starijih od 80 godina (Dobrotić, 2016). To potvrđuju i noviji podatci koje je predstavio Eurostat koji predviđaju da će se očekivana duljina života ako gledamo po godini rođenja u Republici Hrvatskoj od 2022.godine do 2070 godine za muškarce povećati za 9 godina i 3 mjeseca, dok će za žene povećanje iznositi 7 godina i 7 mjeseci (European Commission, 2023). Ako pak gledamo statistiku EU-a za muškarce će se očekivana dob života do 2070. godine povećati za 7 godina i 7 mjeseci, dok će za žene se ona povećati za 6 godina i 4 mjeseca (European Commission, 2023).

Uz demografsko starenje Republika Hrvatska ima također izrazito nisku stopu fertiliteta koja je u 2021. godini iznosila 1,58 djece po ženi u fertilnom razdoblju (European Commission, 2023) kao i raspad tradicionalne obitelji koja se do sada brinula o starijim osobama te nepostojanje odgovarajućeg sustava skrbi o starijim osobama (Jedvaj i sur., 2014). Budući da koncept tradicionalne obitelji slabi skrb o starijima trebala bi se prebaciti na institucije (Jedvaj i sur., 2014). Nasuprot tome istraživanje Penava Šimac i sur.(2022) navodi da bi se uz nastavak razvoja institucionalne skrbi koja bi bila dostupna starijim osobama u njihovoj lokalnoj zajednici trebalo usporedno raditi i na razvijanju dostupne izvaninstitucionalne skrbi. Kao jedan od oblika postmodernističke obitelji uz samohrane roditelje, istospolne obitelji i sl., Jančić i sur.(2019) navode i udomiteljsku obitelj.

Također tu u pitanje dolazi i skrb o djeci koja se prilikom određivanja mjere ograničavanja roditeljske skrbi ili njezinog uskraćivanja mogu smjestiti u instituciju, domove obiteljskog tipa, kod treće osobe ili u udomiteljstvo (Bartuloci, 2014). Institucionalnu skrb bi trebalo zamjenjivati smještajem djece u udomiteljske obitelji što potvrđuju i dvije medijske kampanje koje su UNICEF i MDOMSP provodili

tijekom 2011. i 2018. godine s ciljem osvještavanja javnosti o važnosti rasta djece u obiteljskom okruženju, a ne u institucijama (Svjetska banka, 2019). Što se tiče Europe i dalje je institucionalni oblik smještaja dominantan, iako se pokazao barem u slučaju djece puno manje prilagođen njima, stoga brojne države uključujući i Republiku Hrvatsku teže provođenju deinstitucionalizacije i razvoja izvaninstitucionalnih usluga uključujući i udomiteljstvo, a za razvoj udomiteljstva i dolazak do novih udomiteljskih obitelji sve više koriste organizacije civilnog društva i »for-profit« organizacije (Sinclair, 2005., Sellick, 2011., prema Laklija, 2011).

Deinstitucionalizacija se često pogrešno shvaća kao proces zatvaranja institucija dok se ustvari on odnosi na razvijanje niza usluga u zajednici s ciljem otklanjanja potrebe za institucionalnom skrbi (Europska stručna skupina za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici, 2012). Deinstitucionalizacija je prema definiciji UNICEFA (2010.:52) "potpuni proces planske preobrazbe, uz smanjivanje i/ili zatvaranje rezidencijalnih ustanova i uz istovremenu uspostavu raznih drugih usluga za skrb o djeci uređenih prema standardima utemeljenima na pravima i usmjerenima na rezultate." Deinstitucionalizacija kao proces teži poboljšanju kvalitete usluga za osobe u stanju socijalno zaštitne potrebe (Laklija i Barišec, 2014). Jedan od ciljeva procesa deinstitucionalizacije je svakako promjena u omjeru izvaninstitucionalnih i institucionalnih oblika skrbi.

Deinstitucionalizacija sustava socijalne skrbi predstavlja jedan od prioriteta većine europskih zemalja (Bartuloci, 2014). Ako gledamo zapadne zemlje one su s procesom deinstitucionalizacije započele 80-tih, odnosno dio njih 90-tih godina prošlog stoljeća vidjevši da prebacivanjem skrbi na usluge u zajednici dovodi se do značajnog smanjivanja troškova institucionalnog zbrinjavanja budući da su usluge u zajednici jeftinije za financiranje, nego održavanje institucija (Bartuloci, 2014). Po završetku procesa deinstitucionalizacije države su dočekala dva neočekivana trenda: prvi trend se odnosi na pronalazak kvalitetnih udomiteljskih obitelji za smještaj, a drugi povećanje broja osoba koje imaju problema u ponašanju čime se ponovno javlja pojačana potreba za institucionalnim zbrinjavanjem (Bartuloci, 2014).

Republika Hrvatska i u ovom segmentu kaska za zemljama zapadne Europe pa je Planom deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016. (Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, 2011) predviđjela značajno povećati opseg, kvalitetu i raznovrsnost usluga izvaninstitucionalne skrbi. Tako da je donošenjem tog Plana Republika Hrvatska i službeno započela s procesom deinstitutionalizacije. Težeći provesti deinstitutionalizaciju Republika Hrvatska je donijela i Operativni plan deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2014. – 2016. (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 2014), Plan deinstitutionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. –2020. (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku,2018) te Operativni plan deinstitutionalizacije, prevencije institucionalizacije i transformacije pružatelja socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj od 2022. do 2027. godine (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2022). Sukladno tome i Strategija razvoja sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. – 2016. definirala je pojedine prioritete razvoja socijalne skrbi pri čemu je izrazitu pažnju posvetila procesu deinstitutionalizacije u okviru kojeg je svakako značajno stvaranje regionalno ravnomjerno dostupnih socijalnih usluga, zaustavljanje trendova institucionalizacije, poboljšanje kvalitete socijalnih usluga te provođenje decentralizacije sustava socijalne skrbi (Vlada Republike Hrvatske, 2011). U okviru samog procesa deinstitutionalizacije unutar Strategije osobita je pažnja stavljena na udomiteljstvo te popularizaciju i unaprjeđenje kvalitete udomiteljske skrbi budući da je ona kao i u ostalim zemljama Istočne Europe izrazito slabo razvijena (Vlada Republike Hrvatske, 2011). Unatoč svim naporima Republike Hrvatske proces deinstitutionalizacije i razvoj udomiteljstva u Republici Hrvatskoj jako sporo teče.

Tako da ni ne čudi da je Odbor za prava djeteta Ujedinjenih naroda u izvješću naveo izrazitu zabrinutost po pitanju procesa transformacije i deinstitutionalizacije u Republici Hrvatskoj budući da ona izrazito sporo napreduje u prethodnih 10 godina (Laklija i Petrović, 2023). Sličnu situaciju pokazuju i statistički podatci Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike za 2022. godinu koji navode da je registrirano 1095 udomitelja za djecu dok je broj smještene djece iznosio 2060

korisnika (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.; prema Laklija i Petrović, 2023). Na to se nadovezuje i podatak da je broj udomiteljskih obitelji značajno manji u odnosu na broj djece koje je potrebno smjestiti, pa je broj uspješno realiziranih zahtjeva iznosio 362, dok je broj zahtjeva za smještajem u institucije i udomiteljske obitelji iznosio 1820 zahtjeva (Laklija i Petrović, 2023). Što se tiče udomitelja za starije vidljivo je da se broj korisnika udomiteljstva povećao, iako podaci o dostatnosti smještajnih kapaciteta za starije osobe nisu dostupni budući da je ovo područje izrazito slabo u Republici Hrvatskoj istraženo (Štambuk i Penava Šimac, 2021).

Sukladno tome cilj ovog rada je analizirati stanje udomiteljstva u Republici Hrvatskoj kako sa strane pravne regulacije ovoga instituta, tako i sa trenutnog stanja i stupnja razvoja, odnosno pojedinih aspekata udomiteljstva. Također poseban naglasak je stavljen i na analizu mogućeg napretka udomiteljstva .

Za početak biti će navedene ključne odrednice udomiteljstva, razlika udomiteljstva i institucionalne skrbi te različiti bitni aspekti udomiteljstva kao i njihova važnost prilikom razvoja udomiteljstva pojedine države. U sljedećem poglavlju fokus će se staviti na povijesni razvoj udomiteljstva u Republici Hrvatskoj. Poglavlje iza toga će zorno prikazati trenutačni zakonodavni i policy okvir te druge bitne aspekte udomiteljstva u Republici Hrvatskoj. Nadalje će biti navedeni nedostaci i izazovi udomiteljstva te za kraj preporuke za unaprjeđenje udomiteljstva u Republici Hrvatskoj.

2.Udomiteljstvo – ključne odrednice

Udomiteljstvo kao usluga pripada socijalnoj usluzi smještaja. Operativnim planom deinstitutionalizacije, prevencije institucionalizacije i transformacije pružatelja socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj od 2022. do 2027. godine (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2022) usluga smještaja definira se kao usluga koja se pruža u domovima socijalne skrbi ili kod drugih pružatelja usluga kao institucionalna skrb ili u udomiteljsku obitelj kao izvaninstitucionalna skrb, a priznaje se u slučaju kriznih situacija, radi provođenja psihosocijalnih tretmana, radi školovanja po posebnom programu izvan mjesta

prebivališta u slučaju kada školovanje nije moguće osigurati u mjestu prebivališta te u drugim slučajevima ako osobi nije moguće osigurati skrb u vlastitom domu.

Udomiteljstvo za odrasle osobe u pojedinim zemljama ne postoji dok u nekima poput Finske, Francuske, Poljske i sl. postoji (Laklija, 2011). U Republici Hrvatskoj udomiteljstvo kao usluga pruža se odraslim osobama i djeci te ju je moguće definirati na različite načine. Tako da “Deklaracija o udomiteljstvu definira udomiteljstvo djece kao oblik skrbi izvan vlastite obitelji kojim se djetetu, u obiteljskom okruženju, pruža briga primjerena njegovoj dobi i potrebama, a cilj mu je omogućiti djetetu odrastanje u zamjenskoj obitelji“(Deklaracija o udomiteljstvu, 2002., prema Laklija, 2009.:71). Također se udomiteljstvo ukoliko se obuhvate i odrasle osobe može definirati i kao “oblik pružanja socijalne usluge smještaja djetetu ili odrasloj osobi, koju pruža udomitelj sa svojom obitelji ili udomitelj koji živi sam, pod određenim uvjetima“(Štambuk i Penava Šimac, 2021.:123).

Nasuprot tome se institucionalna skrb definira kao “bilo koja smještajna skrb u kojoj su štićenici izolirani od šire okoline, nemaju dovoljnu kontrolu nad svojim životom i odlukama koje utječu na njih te zahtjevi organizacije često imaju prioritet nad pojedinačnim potrebama štićenika.“(Izviješće Ad Hoc Expert Group Report, prema Europska stručna skupina za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici, 2012.:9).

Unatoč različitom definiranju udomiteljstvo kao oblik skrbi bi trebao korisnicima zadovoljiti iste potrebe kao i institucionalan skrb (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Ako se gleda udomiteljstvo kroz proces deinstitutionalizacije jako je bitno sagledati i činjenice korisnikove slobode odlučivanja i kontrole nad vlastitim životom, korištenje resursa u vlastitoj zajednici te radi li se o individualiziranom pristupu ili ne (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Ukoliko korisnik nema slobodu odlučivanja, socijalno je izoliran nema individualiziranu skrb imamo udomiteljstvo koje više sliči institucionalnoj skrbi (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Budući da je korisnike moguće smjestiti u oba oblika smještaja postavlja se pitanje koji je oblik smještaja kvalitetniji te bolje zadovoljava potrebe korisnika.

Gledajući temu udomiteljstva iz perspektive stručnjaka istraživanje Sladović Franc (2004, b.) svjedoči većoj sklonosti stručnjaka smještavanju djece u dječje

domove u odnosu na izvaninstitucionalni smještaj uključujući i udomiteljstvo uzimajući u obzir sve neugodne događaje koje djeca nose iz svoje obitelji. Što potvrđuje i već ranije navedenu činjenicu da su u Europi i dalje korisnici pretežito smješteni u institucionalnu skrb.

No smještavanje korisnika u instituciju može imati izrazito negativne posljedice. Smještajem u instituciju se djetetu pogotovo do tri godine nanose trajne emocionalne oštećenosti jer dijete nije imalo mogućnosti vezati se za jednu ili dvije roditeljske figure (Bartuloci, 2014) te se svi ti nedostaci i posljedice smještavanja u instituciju objašnjavaju Teorijom privrženosti. Bowlbyova teorija privrženosti govori o izrazitom značaju ranih odnosa djeteta s primarnim skrbnikom budući da će taj odnos izrazito utjecati na formiranje stila privrženosti, odnosno emocionalni i socijalni razvoj osobe što će utjecati na niz procesa u kasnijem životu osobe (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Djetetu se uslijed nedostatne senzorne, kognitivne i motoričke stimulacije utječe na razvoj mozga i ostvarivanje svojih punih potencijala (Bartuloci, 2014). Također tu se javlja mogućnost i socijalne isključenosti budući da je dijete isključeno iz rodbinske i socijalne mreže (Bartuloci, 2014). To sve ide u prilog smještavanju djeteta vrlo niske kronološke dobi u udomiteljsku obitelj (Štambuk i Penava Šimac, 2021).

Osim toga podatci svjedoče da smještaj djece u biološku, udomiteljsku ili posvojiteljsku obitelj utječe na bolji kognitivni i fizički razvoj te bolja obrazovna postignuća i bolju integraciju u svijet odraslih osoba, nego smještaj u institucionalnu skrb (Zajedničke europske smjernice za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici, 2012). Također potreba za medicinskom intervencijom naglašavaju Zajedničke europske smjernice za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici (2012) ne bi trebalo biti opravdanje za 24-satnu institucionalnu skrb.

Nadalje ako gledamo i istraživanje Jeđud Borić i sur.(2012) u kojem su ispitanici djeca većina njih iskazuje pozitivne stavove prema udomiteljstvu. Prva ispitana skupina bila su djeca u udomiteljskim obiteljima koja navode razumijevanje razloga izdvajanja, iako se s time često nose loše na emocionalnoj razini te udomiteljstvo smatraju kao pomoć i daju mu prednost nad institucionalnom skrbi

(Jeđud Borić i sur., 2012). Svoju udomiteljsku obitelj preporučili bi i drugima (Jeđud Borić i sur., 2012). Sljedeća ispitana skupina bili su adolescenti. Oni su iskazali da razumiju razloge izdvajanja i da je za njih život u udomiteljskoj obitelji bolja opcija te udomiteljsku obitelj opisuju kao niz dobitaka, iako i dalje osjećaju vezanost za roditelje i čežnju za životom u biološkoj obitelji (Jeđud Borić i sur., 2012). Sljedeća skupina ispitanika su djeca kod koje je došlo do prekida udomiteljstva nakon čega su vraćena u dom (Jeđud Borić i sur., 2012). Oni također navode da razumiju razloge izdvajanja i iz biološke i iz udomiteljske obitelji (Jeđud Borić i sur., 2012). Djeca s iskustvom višestrukog izdvajanja navode da je svako to izdvajanje za njih bilo izrazito traumatično te oni ne daju prednost niti udomiteljskoj obitelji niti instituciji (Jeđud Borić i sur., 2012). Biološka djeca udomitelja udomiteljstvo doživljavaju pretežito pozitivno tako da to shvaćaju kao izrazito humano djelo te su izrazito zadovoljni i ponosni što sudjeluju u tome (Jeđud Borić i sur., 2012). Odrasli s iskustvom udomiteljstva imaju pretežito pozitivno mišljenje o udomiteljstvu (Jeđud Borić i sur., 2012).

Nadalje kao jedna od svakako činjenica koje idu na stranu udomiteljstva su i mogućnost oporavka djece od štetnih učinaka institucionalizacije (Zajedničke europske smjernice za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici, 2012). Škbina (2010) također navodi prednosti udomiteljstva u odnosu na smještaj u ustanovu među kojima je svakako rast u obiteljskom okruženju, mogućnost učenja uobičajenom obiteljskom životu, različitim ulogama, doživljavanju različitih iskustava poput primjerice odlaska na more i osjećaja emocionalne povezanosti među članovima obitelji (Škrbina, 2010).

Pitanje najprikladnijeg oblika skrbi za djecu s problemima u ponašanju dijeli stručnjake budući da neki smatraju domove kao najprikladniji oblik skrbi, dok drugi smatraju da su udomiteljske obitelji prikladnije (Čičak i Laklija, 2018). U domovima mladi su puno više skloni manifestirati eksternalizirane i internalizirane probleme, više konzumirati opojna sredstva te učestalija je pojava problema s mentalnim zdravljem (Čičak i Laklija, 2018). Također kao jedan od razloga davanja prednosti tretmanskome udomiteljstvu naspram institucionalne skrbi je i nemogućnost politike doma da prilagodi uvjete pozitivnog razvoja djeteta (Čičak i Laklija, 2018).

S druge strane rezultati iskazuju često primanje neprikladnog tretman koji ne odgovara potrebama djece s problemima u ponašanju (Čičak i Laklija, 2018). Razlozi koji dovode do toga svakako se odnose na nedostatnu stručnost udomitelja koja dovodi do neprepoznavanja simptoma na vrijeme, nedostatku angažmana prilikom liječenja te nepovjerenje u sustav od strane djeteta, roditelja i udomitelja (Čičak i Laklija, 2018).

Također pojedina istraživanja pokazuju da tretmansko udomiteljstvo djeci omogućuje bolje funkcioniranje te da je ono znatno jeftiniji oblik skrbi u odnosu na domsko zbrinjavanje (Čičak i Laklija, 2018). Osim toga Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine navodi da je pogotovo korisno za odrastanje i razvoj djece s teškoćama u razvoju njihov smještaj u udomiteljsku obitelj naglašavajući i potrebu smještavanja djeteta što bliže njihovoj obitelji i sredini u kojoj žive (Vlada Republike Hrvatske, 2017).

Sljedeće istraživanje potvrđuje tezu o dobrobiti udomiteljstva. U njemu su stručnjaci kao jedno od dobrih rješenja u slučaju jako narušenih obiteljskih odnosa naveli smještanje trudnice ili roditelja s djetetom u udomiteljsku obitelj (Stanić, 2011., prema Laklija i sur., 2022).

Također i istraživanja provedena nad osobama s duševnim smetnjama pokazuju da udomiteljstvo doprinosi humanizaciji njihovog života, boravku korisnika u obiteljskom okruženju, mogućnosti stvaranja emocionalnih veza korisnika i udomitelja, a može čak i pozitivno djelovati na oporavak i rehabilitaciju osoba, dok kao negativne posljedice svakako se navode sklonost lutanju, suicidalnost, agresivnost, neprihvatanje smještaja i sl. (Laklija i Barišec, 2014). Budući da podatci pokazuju da je vrlo rijedak povratak osobe u instituciju ili prelazak u drugu udomiteljsku obitelj to ide u prilog uspješnog obavljanja udomiteljstva unatoč nedostatku podrške (Laklija i Barišec, 2014).

Pozitivan stav prema udomiteljstvu iskazuje i Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine (Vlada Republike Hrvatske, 2017.) koja naglašava potrebu smještavanja osoba s invaliditetom u institucionalnu skrb samo ako je to neophodno, odnosno kada je to moguće da osobe prvenstveno budu smještene u izvaninstitucionalnu skrb. Istraživanja su pokazala negativne posljedice smještaja odrasle osobe s invaliditetom u institucionalnu skrb

(European Network for Independent Living, 2013., prema Buljevac i sur., 2016.), a poštujući i odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja nalaže da su sve države dužne osigurati osobama s invaliditetom život u zajednici te im omogućiti puno uključivanje i sudjelovanje u životu zajednice sve države teže provesti proces deinstitutionalizacije, a po uzoru na njih tome teži i Republika Hrvatska kako ne bi došlo do njihove izolacije ili segregacije (Buljevac i sur., 2016.). Planom deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.- 2016. (2011.) željelo se smanjiti broj odraslih osoba s invaliditetom na stalnom ili tjednom smještaju u institucionalnoj skrbi za 30% (Ministarstvo zdravstva i socijalnu skrbi, 2010., prema Buljevac i sur., 2016.), a čime bi se dio korisnika s duševnim smetnjama ili intelektualnim teškoćama smjestilo u udomiteljske obitelji.

Što se tiče starijih osoba u Republici Hrvatskoj ne postoji istraživanje koje uspoređuje život starijih osoba smještenih u domove i udomiteljske obitelji (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Inozemno istraživanje provedeno nad ovom skupinom korisnika uključujući i njegovatelje pokazuje da starije osobe u udomiteljskim obiteljima pokazuju bolje rezultate u pogledu mentalnog zdravlja, samostalnog funkcioniranja te optimističnijeg pogleda na izlazak iz skrbi, dok osobe smještene u domove pokazale su veće zadovoljstvo te su sudjelovale u više društvenih i rekreativnih aktivnosti (Oktay i Vollan, 1987., prema Štambuk i Penava Šimac, 2021).

Također ako se gleda cijena same usluge, smještaj u udomiteljsku obitelj je 17 puta jeftiniji u odnosu na smještaj u dom socijalne skrbi (Oktay i Vollan, 1987., prema Štambuk i Penava Šimac, 2021). Planom deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.- 2016. (2011.) je također naveden nedostatak usluga u zajednici za osobe starije životne dobi kao i naglasak da se radi o uslugama koje su jeftinije od institucijskih, ali i kvalitetnije jer doprinose većoj socijalnoj uključenosti starijih osoba i kvalitetnijem životu.

Unatoč svim ovim podacima prema istraživanju Svjetske zdravstvene organizacije koja je provedena u 33 europske zemlje pokazalo se da su samo 4 zemlje davale prednost udomiteljstvu u odnosu na institucionalnu skrb prilikom smještaja

djece mlađe od 5 godina (Zajedničke europske smjernice za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici, 2012).

Ako gledamo podatke o uspješnosti razvijanja udomiteljstva UNICEF-ovi podatci pokazuju da se u zemljama Istočne Europe i bivšeg Sovjetskog Saveza broj djece u institucijama smanjio, iako te podatke treba uzeti sa zadržkom budući da postoje i drugi čimbenici koji utječu na to poput primjerice smanjenje stope nataliteta i kad se ona uzme u obzir dolazi se do činjenice da je broj djece u institucijama zapravo i veći (Zajedničke europske smjernice za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici, 2012).

Nadalje izrazito je zabrinjavajući podatak pitanja žurnog izdvajanja u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2015 do 2020. godine koji pokazao trend puno češćeg smještavanja djece u institucije (Laklija i Brkić, 2022). To potvrđuje podatak Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike za 2020. godinu koji navodi da prilikom žurnog izdvajanja djeteta iz obitelji 107 ih je bilo smješteno u instituciju, dok je njih 60 smješteno u udomiteljske obitelji.

Budući da istraživanja pokazuju brojne prednosti udomiteljstva u odnosu na institucionalnu skrb ni ne čudi da zemlje teže provesti proces deinstitutionalizacije i razviti udomiteljstvo.

Budući da se u udomiteljstvo kao socijalna usluga smještaja pruža i odraslim osobama i djeci, kao što je već ranije naglašeno, vidljiva je i različita podjela Europe s obzirom na razvijenost udomiteljstva za svaku od skupina korisnika.

S obzirom na geografski položaj moguće je skrb o starijim u europskim zemljama podijeliti na četiri tipa koje imaju pojedine specifične karakteristike (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Za zemlje južne Europe je karakteristična skrb od strane obitelji dok je mreža javne skrbi izrazito slabo razvijena (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Sljedeći tip su nordijske zemlje koje karakterizira izrazito razvijena javna skrb za starije osobe koja pruža besplatne ili izrazito jeftine usluge dok skrb unutar obitelji gotovo je u potpunosti izumrla (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Također i u anglosaksonskim zemljama je skrb u obitelji slabo razvijena, dok je privatno tržište usluga za starije razvijeno po pristupačnim cijenama (Štambuk i

Penava Šimac, 2021). U zemljama srednje Europe skrb o starijim osobama se osigurava uplatom posebnih doprinosa, odnosno temeljem dodatnog osiguranja (Štambuk i Penava Šimac, 2021).

Ako gledamo skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi tu najvišu razinu razvijenosti sustava možemo vidjeti u Australiji, Kanadi i zemljama EU-a (Laklija, 2011). No ukoliko se gledaju zemlje EU-a one nemaju jednak stupanj razvijenosti skrbi jer su tijekom povijesti prolazile kroz različite socijalne, ekonomske i političke događaje koji su utjecali svakako i na razvoj sustava.

S obzirom na te čimbenike skrb uključujući i u udomiteljsku skrb u zemljama EU-a možemo podijeliti na zemlje srednje i istočne Europe, zapadne Europe te nordijske zemlje (Radočaj, 2005., prema Laklija, 2011). Zemlje srednje i istočne Europe karakterizira povećana potreba skrbi za djecu izvan obitelji, veliki postotak djece koja su smještena u institucije te slaba tradicija alternativnih oblika skrbi među koje spada i udomiteljstvo (Ajduković, 2004., prema Laklija, 2011). Što se tiče zemalja zapadne Europe njih karakterizira relativno mali udio djece koja su smještena u institucije, dobro razvijeno udomiteljstvo kao i postojanje širokog raspona alternativnih oblika zbrinjavanja, kraće vrijeme boravka djeteta u skrbi te visoki postotak povratka djeteta u njegovu biološku obitelj pogotovo tijekom prve godine provedene u skrbi (Thoburn, 2009., prema Laklija, 2011). O tome svjedoče podatci Velike Britanije i Njemačke gdje se 42%, odnosno 40% djece vrati u vlastitu obitelj (Thoburn, 2009., prema Laklija, 2011). Nadalje u nordijskim zemljama je udomiteljstvo najrazvijenije te one promiču udomiteljstvo i teže njegovoj profesionalizaciji, ali i one se suočavaju s pojedinim izazovima poput regrutiranja novih udomiteljskih obitelji i preveniranju prekida smještaja (Thoburn, 2009.; prema Laklija, 2011).

Obzirom da su zemlje Europe izrazito različite prema reguliranju i tipovima udomiteljstva moguće je udomiteljstvo podijeliti na različite načine. To zapravo također kao aspekt utječe na samo funkcioniranje udomiteljstva u pojedinoj državi. Sukladno istraživanju Laklija (2011) oni se mogu podijeliti na srodničko, tradicionalno, specijalizirano, profesionalno, krizno udomiteljstvo, udomiteljstvo kao kratak odmor za biološke roditelje, kontakt obitelji te privatno udomiteljstvo.

Srodničko udomiteljstvo može se definirati kao smještaj djeteta kod odraslog udomitelja s kojim je dijete u srodstvu (Laklija, 2011). Nadalje tradicionalno udomiteljstvo je udomljavanje djeteta čiji se psihosocijalni razvoj ne razlikuje od njegovih vršnjaka odnosno djece koja pripadaju istoj kronološkoj dobi (Laklija, 2011). Specijalizirano udomiteljstvo koje se često naziva i tretmansko ili terapijsko udomiteljstvo namijenjeno je djeci s ozbiljnim emocionalnim, psihičkim ili fizičkim poteškoćama ili problemima u ponašanju, a obavljaju ga posebno educirani udomitelji primjenjujući posebne tretmanske tehnike i metode (Laklija, 2011). Specijalizirano udomiteljstvo najprije se 1970-ih godina počelo razvijati u Kanadi, Velikoj Britaniji i SAD-u gdje je bilo u početku namijenjeno mladima u sukobu sa zakonom, dok je danas namijenjeno djeci s ozbiljnijim emocionalnim, psihičkim, fizičkim poteškoćama te problemima u ponašanju (Čičak i Laklija, 2018). Nadalje profesionalno udomiteljstvo podrazumijeva bavljenje udomiteljstvom kao samostalnom profesionalnom djelatnošću, a mogu je obavljati samo osobe koje zadovoljavaju specifične uvjete poput primjerice uvjeta da je stručnjak iz pojedinog pomažućeg zanimanja (Laklija, 2011). Profesionalizacija udomiteljstva također je jedan od aspekata koji utječe na samo funkcioniranje udomiteljstva tako da postoje pojedine zemlje u kojima se udomiteljstvom bave “volonteri“ koji su posebno educirani i pripremljeni ranije, “volonteri“ koji nisu ranije pripremljeni, srodnici udomljene djece ili profesionalni udomitelji (Laklija, 2011). Tako da imamo primjerice slučaj Švedske koja ne ide putem profesionalizacije udomiteljstva jer smatra da se na udomiteljstvo ne bi trebalo gledati kao na zaposlenje dok s druge strane Finska se zalaže za profesionalizaciju udomiteljstva (Laklija, 2011). Ovaj aspekt može utjecati i na pojedina prava poput primjerice prava za vrijeme nezaposlenosti, mirovine, godišnjeg dopusta i sl. koja ostvaruju udomitelji (Sabolić i Vejmelka, 2015). Sljedeća vrsta udomiteljstva je krizno udomiteljstvo koje služi za pružanje privremene skrbi djetetu za vrijeme neke krizne situacije, a po prestanku krizne situacije i uspostavljanja kontrole nad obiteljskim sustavom ono se vraća u biološku obitelj (Laklija, 2011). Udomiteljstvo kao kratak odmor za biološke roditelje predstavlja vrstu udomiteljstva kojom se najčešće djeca s teškoćama u razvoju smještaju kod specijaliziranih udomitelja najčešće na kratak period(vikend) kako bi se roditelji odmorili od svakodnevne psiho-fizičke izazovne obveze skrbi (Laklija, 2011). Sljedeći oblik su takozvane kontakt obitelji koje služe za

pružanje socijalne podrške poput primjerice informativne ili emocionalne podrške biološkoj obitelji u situacijama nepovoljnih životnih okolnosti koje bi mogle privremeno ugroziti funkcioniranje obitelji (Laklija, 2011). „Privatno“ udomiteljstvo je vrsta udomiteljstva u kojem biološki roditelji nalaze prikladnu obitelj u koju smještavaju dijete mimo sustava socijalne skrbi, ali ovisno o trajanju tog smještaja dužni su izvijestiti tijela socijalne skrbi o istom (Laklija, 2011). No osim navedenih postoje i druge različite prakse smještavanja djece u udomiteljske obitelji poput primjerice zajedničkog smještaja majke i djeteta koje je prisutno u Srbiji (Laklija, 2011).

Sljedeća podjela je prema Zajedničkim europskim smjernice za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici (2012) čime se udomiteljstvo može podijeliti na :

- Udomiteljstvo u slučaju nužda koje je namijenjeno u situacijama opasnosti od ozljeđivanja ili rizika od ozljeđivanja. To je samo privremeno rješenje nakon kojeg se pronalazi dugoročna rješenja bilo da se dijete reintegrira nazad u obitelj uz pomoć ili druge alternativne mjere.
- Dugoročno udomiteljstvo: iako je usvajanje kao mjera najprikladnija ukoliko se radi o dugotrajnoj skrbi i nemogućnosti povratka u obitelj, za neku djecu je ipak bolje udomiteljstvo.
- Kratkoročno i srednjoročno udomiteljstvo se koristi u slučaju privremen nemogućnosti roditelja da se brinu za dijete, ali postoji velika vjerojatnost povratka djeteta u obitelj
- Specijalizirano udomiteljstvo je udomiteljstvo koje pružaju udomitelji koji imaju posebne kompetencije i uz pomoć dodatne potpore pružaju skrb djeci sa ozbiljnim, višestrukim poteškoćama ili neizlječivom bolesti.
- Udomiteljstvo kao popravna mjera je udomiteljstvo koje pruža pomoćnu obiteljsku okolinu mladima koje je sud uputio na javnu skrb.
- Privremeni odmor od udomiteljstva je udomiteljstvo koje se pruža u redovitim kratkoročnim razdobljima, a namijenjen je djeci s ciljem odmora od kućnog okruženja i roditeljima da se odmore od skrbi.
- Udomljavanje roditelja i djeteta je udomiteljstvo namijenjeno zajedničkom smještaju roditelja i djeteta koji zajedno primaju pomoć udomitelja

Nadalje prilikom odabira smještaja u sustavu socijalne skrbi koriste se dva modela. Prvi je model karakterističan za Europu budući da se odnosi na multidisciplinarni timski pristup u kojem se na temelju mišljenja i procjene tima stručnjaka daje preporuka za najprikladniji i najbolji oblik smještaja, dok drugi model je karakterističniji za SAD gdje internetski/softverski sustav uparivanja koji korištenjem algoritama daje najprikladniji oblik smještaja za dijete (Laklija i Brkić, 2022).

Da bi se udomitelj uopće bavio udomiteljstvom on mora također ispunjavati određene uvjete i obveze prilikom skrbi o korisniku (Laklija, 2011). To je također jedan od bitnih aspekata koje utječe na udomiteljstvo i dolazak do novih udomitelja te su uvjeti za bavljenje udomiteljstvom različiti diljem zemalja Europe (Laklija, 2011). Tako da neke zemlje poput primjerice Mađarske i Nizozemske imaju ograničenu dob za bavljenje udomiteljstvom, dok neke druge poput primjerice Finske zahtijevaju određena znanja i vještine od udomitelja (Laklija, 2011).

Osim same kategorizacije i prikladnosti pojedine vrste udomiteljstva za pojedinu kategoriju korisnika kako bi se korisnicima zadovoljile potrebe u udomiteljskoj obitelji bitno je da udomitelji prođu adekvatnu edukaciju. To također predstavlja jedan od izrazito bitnih aspekata udomiteljstva. Kroz edukacije udomitelji stječu pojedina nova znanja i vještine koje će im biti korisne prilikom procesa prilagodbe djeteta na novu sredinu, prilagodbu obitelji udomitelja na novoga člana, suočavanje s izazovima udomiteljstva te način na koji će se brinuti o udomljenom djetetu (Bogović i sur., 2022).

Sadržaj, opseg i trajanje edukacije koju prolaze udomitelji se razlikuje ovisno o državnom uređenju toga, odnosno ne postoji konsenzus oko toga od strane znanstvene i stručne sredine (Bogović i sur., 2022).

Također praksa govori da postoje tri vrste edukacija koje se uobičajeno provode, a to su: edukacija kao dio procesa dobivanja licencije za bavljenje udomiteljstvom djece, dodatne edukacije koje se provede u vremenu prije samog smještaja djeteta u obitelj te dodatne edukacije prilikom pružanja usluge udomiteljstva s ciljem održavanja licencije te pružanja adekvatne skrbi udomljenom djetetu (Berry, 1988, prema Bogović i sur., 2022). Svakako edukacija je značajna i kod udomljavanja

djece koja imaju izraženije probleme u ponašanju ili mentalne poteškoće jer educirani udomitelj može prepoznati pojavu određene teškoće te potražiti pomoć stručnjaka (Bogović i sur., 2022).

Osim educiranja kao aspekti prilikom proučavanja udomiteljstva u pojedinoj zemlji se uzimaju i promocija, regrutiranje, licenciranje i praćenje udomitelja (Laklija, 2011). Oni ovise o tipu udomiteljstva kojim se udomitelji žele baviti. Tako da primjerice Škotska, Poljska navode da ukoliko se udomitelj želi baviti srodničkim udomiteljstvom ne prolazi edukaciju, regrutaciju i ne dobiva licencu, ali se nad njim vrši nadzor. Švedska je pak napravila univerzalan postupak kojega svi udomitelji prolaze, dok je pak Slovenija što se tiče postupka napravila razliku između srodničkih i nesrodničkih udomitelja samo prilikom postupka dobivanja dozvole (Laklija, 2011).

Nakon prolaska cijelog ovog postupka postavlja se također pitanje socijalne podrške u različitim zemljama koja može biti pružena formalno od strane stručnjaka i neformalno od strane primjerice članova obitelji (Laklija, 2011). Tako da primjerice udomiteljima se u Austriji, Škotskoj i Finskoj osigurava dodatna edukacija i supervizija, a pristup različitim obiteljskim servisima u Škotskoj i Austriji (Laklija, 2011). To zapravo pokazuje različitost svake od ovih država čime se utječe na samo stanje i kvalitetu udomiteljstva.

Navedeni tipovi udomiteljstva unutar različitih europskih zemalja svakako su obilježeni navedenim dimenzijama udomiteljstva. Nakon prikaza povijesnog razvoja udomiteljstva u Republici Hrvatskoj koji također može imati svoj utjecaj na udomiteljstvo biti će prikazane i navedene dimenzije te detaljnije analizirane u kontekstu Republike Hrvatske.

3.Udomiteljstvo u Hrvatskoj – povijesni razvoj

Udomiteljstvo kao jedini oblik izvaninstitucionalne usluge smještaja u Republici Hrvatskoj ima izrazito dugu tradiciju i po uzoru na to izrazito je čudno da je ovo područje bilo regulirano unutar Zakona o socijalnoj skrbi sve do 2007. godine kad je donesen prvi posebni Zakon o udomiteljstvu (Kletečki Radović i Kregar Orešković, 2005., prema Sabolić i Vejmelka).

O udomiteljstvu i razvoju udomiteljstva u Republici Hrvatskoj dugo se nije znalo ništa jer se nije sustavno pratilo udomiteljstvo (Buljevac i sur., 2016.). Pojam udomiteljstva prvi put se u pravnim dokumentima spominje unutar Zakona o prisilnom odgoju nedoraslih iz 1902. godine (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Nadalje preporuka smještaja djece unutar udomiteljskih obitelji se preporučuje Zakonom o zaštiti djece i mladeži iz 1922. godine (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Godine 1937. osnivaju se državne dječje kolonije u Mraclinu i Krapini stoga ni ne čudi da se i danas održala tradicija udomljavanja djece na području Velike Gorice (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Ako gledamo organiziranje skrbi za djecu izvan njihove obitelji u Republici Hrvatskoj vidljivo je da je ona nastajala pod utjecajem burnih socio-političkih događaja pa se sukladno tome u jednom periodu na to gledalo kao na skrb za djecu koja je utemeljena na načelima milosrđa, kasnije kroz državni paternalizam te u novije vrijeme se razvija po uzoru na Konvenciju o pravima djeteta vodeći se idejom zaštite najboljeg interesa djeteta (Laklija, 2009., prema Laklija, 2011).

Ako gledamo razvoj skrbi za djecu tu su veliku ulogu imali najprije Crkva, ali i organizacije civilnog društva i institucije koje su bile pokretane utjecajem bogatih i obrazovanih osoba toga doba (Laklija, 2012). Ako se gleda na razvoj udomiteljstva ono se može podijeliti na više razdoblja od kojih svako sa sobom nosi pojedine specifičnosti koje su ponekad dijametralno različite. Ako gledamo razdoblje prije II. svjetskog rata tu se na udomiteljstvo gledalo kao na dugotrajan oblik smještaja uz gotovo nikakve kontakte djece s biološkom obitelji (Sellick i Short, 1995., prema Laklija, 2011.), ali se to ubrzo pojačanim izlaskom žena na tržište rada promijenilo te je rezultiralo smanjenjem broja novih udomiteljskih obitelji što je onemogućavalo gledanje na udomiteljstvo kao nešto dugoročno (Sheldon, 2004., prema Laklija, 2011).

U razdoblju od 1900. do razdoblja tijekom i nakon II. svjetskog rata skrb za djecu najčešće su preuzimale seoske obitelji zbog jeftinijeg života na selu, veće dostupnosti hrane te lakšeg nadzora (Laklija, 2012). Također postoje podatci i o tome da su često bogatije obitelji uzimale djecu na prehranu ili ih udomljavali kao radnike u domaćinstvu ili poljoprivredi jer je radne snage u tom periodu rata nedostajalo (Kolar-Dimitrijević, 2008.; prema Laklija, 2012).

Osamdesete godine prošlog stoljeća odmakle su se gotovo potpuno od tendencije razvijanja udomiteljskih obitelji te se veći fokus stavljao na intervencije u biološkim obiteljima kako bi se omogućio povratak djece u biološke obitelji (Laklija, 2011). Nasuprot tome devedesete godine teže stvaranju dugotrajnije skrbi za djecu čime se nerijetko dovodilo do toga da se roditeljima oduzimala roditeljska skrb dok su djeca bila davana na posvajanje unatoč suprotstavljanju roditelja (Laklija, 2011). Nakon 1990-tih ponovno se više naglaska daje uključivanju biološke obitelji i radu s njima nasuprot isključivanju (Thorburn, Lewis i Shemmings, 1995., Thoburn, 2009., prema Laklija, 2011.).

U Republici Hrvatskoj udomiteljstvo kao što je već ranije navedeno ima dugu tradiciju općenito, ali i za duševne bolesnike budući da se već 1963. godine navodi da je psihijatrijska bolnica „Sv. Ivan“ smještavala korisnike u suradnji s centrima za socijalnu skrb u udomiteljske obitelji te se time pokazao izraziti napredak u zdravstvenom stanju udomljenih osoba odnosno poboljšala se klinička slika pacijenta što je dovelo do smanjenja medikamentozne terapije, manje ponovnih hospitalizacija i sl. (Laklija i Barišec, 2014). Najprije su se smještavale žene jer se smatralo da će se one lakše uklopiti, ali i zbog straha od agresivnog ponašanja muškaraca (Laklija i Barišec, 2014).

Ako gledamo odrasle osobe s invaliditetom kao populaciju za njih se najprimjerenijim oblikom skrbi smatrao institucionalni, što ni ne čudi jer se Zakonom o dječjim domovima iz 1918.- te poticao prihvati sve ostavljene djece u dječje domove na način da bi u domovima ostala samo ona bolesnije, slabije nadarena i ona djeca koja trebaju posebnu njegu i liječničku pomoć, dok bi se ostala smještavala izvan domova. Na taj način bi se djeca s teškoćama institucionalizirala već u dječjoj dobi, a kasnije bi svoj život u odrasloj dobi nastavile u instituciji kao osobe s invaliditetom (Buljevac i sur., 2016.).

Nadalje što se tiče sustava javne socijalne skrbi za starije osobe on se počinje u Republici Hrvatskoj razvijati sredinom 20. st. čiji je fokus bio stavljen na razvoj institucionalne skrbi osnivanjem domova (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Nasuprot tome izvaninstitucijski oblici skrbi za starije osobe se počinju razvijati 60-tih godina prošlog stoljeća, a udomiteljstvo kao jedan oblik izvaninstitucijske skrbi koji se

definirao u tom periodu kao smještaj osobe u dugu obitelj se razvija početkom 1970. godine (Dobrotić, 2016). Nadalje ako gledamo razdoblje 80-tih godina prošlog stoljeća udomiteljstvo je bilo izrazito nerazvijeno, dok 90-te godine prošlog stoljeća donose zaokret i zagovaranje udomiteljstva kao poželjnog oblika skrbi za starije osobe budući da je postojao deficit smještaja u ustanovama socijalne skrbi (Štambuk i Penava Šimac, 2021). U početku je bila praksa da u troškovima smještaja sudjeluju i smještene osobe ili obveznici uzdržavanja (Zakon o socijalnoj zaštiti, NN 50/1974.; prema Dobrotić, 2016), a 1980-tih se propisuje i davanje naknade za obitelji koje pružaju smještaj starijim osobama ovisno o dobi, zdravstvenom stanju i potrebama smještene osobe (Zakon o socijalnoj zaštiti, NN 28/1983., prema Dobrotić, 2016). U tom periodu u većini slučajeva korisnici udomiteljstva su bila djeca ili osobe s invaliditetom što potvrđuje i statistika koja navodi da su svega 11% posto korisnika 1988. godine u udomiteljskim obiteljima bile starije osobe (Republički zavod za statistiku SRH, 1989., prema Dobrotić, 2016). U periodu ratnih zbivanja kao što je već navedeno javlja se deficit skrbi zbog uništenja ustanova, brojnih izbjeglica i prognanika, financijskih poteškoća (Dobrotić, 2016). Uslijed financijskih poteškoća zbog nedostatka financijskih sredstva nije bilo moguće izgraditi nove ustanove, a i izvaninstitucionalna skrb je bila jako slabo razvijena (Dobrotić, 2016). 1990-tih kao rješenje problema deficita skrbi vidi se u pluralizaciji pružatelja skrbi te širenju izvaninstitucionalnih usluga (Dobrotić, 2016). Kasnih 1990-tih po uzoru na to počinje se zagovarati i udomiteljstvo kao jedna od svakako poželjnih oblika skrbi za starije osobe (Dobrotić, 2016). Svakako u tom periodu postoje i problemi vezani za kvalitetu skrbi koji su povezani s niskom razinom propisanih standarda za bavljenje udomiteljstvom (Dobrotić, 2016). Nadalje novim zakonom ograničava se broj osoba koje je moguće smjestiti u udomiteljsku obitelj, a on u tom periodu iznosi 10 (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 73/1997., prema Dobrotić, 2016). Zakonom o socijalnoj skrbi iz 2003. godine detaljnije je razrađeno udomiteljstvo te se smještaj u udomiteljsku obitelj od 2004. godine regulira Pravilnikom o uvjetima za obavljanje udomiteljstva i postupku za odobravanje, obnavljanje i oduzimanje dozvole za obavljanje udomiteljstva (Savanović, 2010). Kako bi se povećala kvaliteta udomiteljstva u drugoj polovici 2000-tih navedeni su pojedini standardi koje moraju ispunjavati svi udomitelji poput primjerice usavršavanja udomitelja, povećava se reguliranje i financiranje udomitelja

od strane države i slično (Zakon o udomiteljstvu, NN 79/2007, 90/2011). Tako da se to ponajprije odnosi na rast naknada za smještaj korisnika i uvodi se udomiteljska naknada (Zakon o udomiteljstvu, NN 79/2007, 90/2011). To se sve poduzelo budući da do tada su brojni udomitelji koristili udomiteljstvo kako bi stekli što veću zaradu smještavajući veći broj osoba u odnosu na broj koji je propisan zakonom (Dobrotić, 2016). Prvim Zakonom o udomiteljstvu propisane su obveze udomitelja i stručnjaka iz CZSS, ustrojeni su timovi za udomiteljstvo, osigurana osobna naknada, smanjen broj korisnika po jednom udomitelju te uvedeno na jedinstven način regulirana evidencija i registar korisnika i udomitelja čime se htjelo utjecati na samu kvalitetu udomiteljstva (Štambuk i Penava Šimac, 2021.) Sljedeći Zakon o udomiteljstvu donesen je u srpnju 2011. godine čime se htjelo utjecati na profesionalizaciju udomiteljstva za pojedine skupine korisnika poput djece i mlađih punoljetnih osoba te osoba s invaliditetom (Zakon o udomiteljstvu, NN 79/2007, 90/2011). Nadalje izmjenama i dopunama Zakona o udomiteljstvu su izbrisani svi stavci iz prethodnog Zakona koji se odnose na profesionalizaciju udomiteljstva (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Zbog brojnih poteškoća koje su identificirane poput primjerice nejednake regionalne rasprostranjenosti, slabog odaziva novih udomitelja i sl. donesen je novi Zakon o udomiteljstvu 2018. godine kojim je uvedena mogućnost obavljanja udomiteljstva kao zanimanja (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Donošenjem novog Zakona o udomiteljstvu i omogućavanja obavljanja udomiteljstva kao zanimanja htjelo se potaknuti razvoj udomiteljstva, a paralelno s tim smanjiti broj korisnika institucionalnog smještaja, ali to u Republici Hrvatskoj do sada još nije zaživjelo (Ured pravobraniteljice za djecu, 2021.; prema Laklija i Brkić, 2022). Proces deinstitutionalizacije kao što je već naglašeno trebao je dovesti do razvoja usluga skrbi u zajednici, ali unatoč provođenju tog procesa djeca se smještaju u prekapacitirane ustanove (Laklija i Brkić, 2022).

4.Udomiteljstvo u Hrvatskoj – karakteristike i trendovi

4.1. Zakonodavni i policy okvir

Za udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj potrebno se osvrnuti i na zakonodavni i policy okvir na temelju kojega je regulirano. Iz prethodno prikazanog povijesnog razvoja udomiteljstva u Republici Hrvatskoj vidljivo je da sam odnos vladajućih, razvitak politika koje se odnose na udomiteljstvo i zakonodavni okvir utječe na stanje i stupanj razvijenosti te odnos prema udomiteljstvu

Udomiteljstvo kao usluga u zajednici u Republici Hrvatskoj pravno se regulira Zakonom o udomiteljstvu, Pravilnikom o stambenim uvjetima za obavljanje udomiteljstva i Pravilnikom o načinu i trajanju osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja. Svrha udomiteljstva se očituje u pružanju skrbi i potpore korisniku u obiteljskom okruženju koje je poticajno i pozitivno te u skladu s individualnim planom (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Prema Barišić (2023.:134) udomitelje se definira kao “pomagače koji pružaju socijalnu uslugu smještaja.“ Također naglašava se kako se na udomitelje ne treba gledati kao korisnike sustava socijalne skrbi, već na partnere s kojima se stvara suradnički odnos, u suprotnom može se javiti osjećaj nepoštovanja kod udomitelja koji im može prouzročiti stres (Barišić, 2023).

Udomiteljstvo kao izvaninstitucionalna usluga smještaja počiva na pet načela koja su u skladu s načelima socijalne skrbi, a to su načelo najboljeg interesa korisnika, ravnopravnost u obiteljskom okruženju, održivost socijalnih veza, uključenost korisnika i zabrana diskriminacije (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18., 18/22., čl. 3). Načelo najboljeg interesa korisnika navodi prepoznati interes korisnika te u skladu s tim napraviti i individualni plan, prvenstveno vodeći računa o nerazdvajanju braće i sestara prilikom udomljavanja, te ukoliko je to moguće i u najboljem je interesu korisnika pokušati sprovesti srodničko udomiteljstvo (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18., 18/22, čl.4). Načelo ravnopravnosti u obiteljskom okruženju naglašava da samim ulaskom korisnika u udomiteljsku obitelj on postaje ravnopravni član u obitelji i zajednici (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18., 18/22, čl.5). Načelo održivosti socijalnih veza se odnosi na omogućavanje smještavanja korisnika u blizini njegove primarne sredine kad god je to moguće osim u slučajevima kada to nije u najboljem

interesu korisnika ili ne postoji udomitelj na tom području (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18., 18/22, čl.6). Načelo uključenosti se odnosi na uključivanje korisnika u zadovoljavanje svojih potreba što mu omogućavaju povezani i koordinirani pružatelji usluga u lokalnoj zajednici (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18., 18/22, čl. 7). Zadnje načelo zabrane diskriminacije se odnosi na zabranu bilo kakve vrste diskriminacije korisnika u udomiteljskoj obitelji (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18., 18/22, čl.8).

Nadalje podjela udomiteljstva u Republici Hrvatskoj Zakonom o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22, čl. 10, st.1) je na tri vrste: tradicionalno, udomiteljstvo kao zanimanje i srodničko udomiteljstvo. Udomiteljstvo kao zanimanje dijeli se na standardno udomiteljstvo i specijalizirano udomiteljstvo za djecu (Zakon o udomiteljstvu NN 115/18, 18/22, čl. 10, st 2).

Pod tradicionalnim udomiteljstvom podrazumijeva se pružanje smještaja djetetu ili odrasloj osobi pod uvjetom da ga se obavlja u skladu sa zakonom kojim se uređuju usluge u sustavu socijalne skrbi (Zakon o udomiteljstvu NN 115/18, 18/22, čl. 11).

Nadalje standardno udomiteljstvo može pružati specijalizirani ili tradicionalni udomitelj koji ispunjava sljedeće uvjete: šest mjeseci pružanja usluge smještaja, pružanje usluge smještaja istovremeno za troje djece ili četvero odraslih osoba, nije u radnom odnosu, ne obavlja samostalnu registriranu djelatnost obrta ili slobodnog zanimanja te koji je izabran od Povjerenstva za izbor udomitelja za obavljanje ove vrste udomiteljstva (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2024).

Specijalizirani udomitelj za djecu osim što je dužan ispunjavati opće uvjete za obavljanje udomiteljstva, on mora zadovoljavati i sljedeće uvjete: da nije u radnom odnosu, ne obavlja samostalnu registriranu djelatnost obrta ili slobodnog zanimanja u skladu s odredbama posebnog propisa ili drugu slobodnu djelatnost, izabran od Povjerenstva za izbor udomitelja za obavljanje ove vrste udomiteljstva, završen najmanje preddiplomski ili diplomski sveučilišni studij ili stručni studij iz pomagačkih zanimanja (psihologije, socijalnog rada, edukacijske rehabilitacije, socijalne pedagogije, logopedije, radne terapije, pedagogije i medicine) uz još minimalno godinu dana radnog staža u radu s djecom ili mladim punoljetnim osobama ili završeno srednjoškolsko obrazovanje, preddiplomski ili diplomski sveučilišni ili stručni studij

uz uvjet najmanje tri godine iskustva pružanja tradicionalnog, specijaliziranog ili standardnog udomiteljstva djetetu ili mlađoj punoljetnoj osobi te posebna znanja i vještine koje će mu omogućiti zadovoljenje individualnih potreba djeteta ili mlađe punoljetne osobe na smještaju (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2024). Prema Deklaraciji o udomiteljstvu specijalizirano udomiteljstvo se definira kao “oblik skrbi izvan vlastite obitelji, kojom se djetetu s teškoćama u razvoju u obiteljskom okruženju pruža briga primjerena njegovoj dobi i potrebama te ima za cilj omogućiti djetetu odrastanje u zamjenskoj obitelji“ (Škrbina, 2010.:20).

Također udomiteljstvo može biti srodničko i nesrodničko. Pod srodničkim udomiteljstvom se podrazumijeva udomiteljska skrb od udomitelja koji su krvnom i/ili tazbinskom srodstvu s udomljenom osobom, dok kod nesrodničkog udomiteljstva oni nisu u krvnom i/ili tazbinskom odnosu (Bartuloci, 2014). Također iznimno je važno da se srodničko udomiteljstvo koristi samo kada je to prema mišljenju Hrvatskog zavoda za socijalni rad u najboljem interesu korisnika, te srodničko udomiteljstvo mogu obavljati bake, djedovi, stričevi, tete, ujaci, braća/polubraća, sestre/polusestre, unuci, izvanbračni/brčni drugovi te po potrebi mogu iznimno i drugi srodnici ako ispunjavaju opće uvjete (Zakon o udomiteljstvu NN 115/18, 18/22, čl. 13). Sukladno Konvenciji o pravima djeteta djeca bi se najprije trebala smještati kod šire obitelji prvenstveno misleći na srodničko udomiteljstvo, no ukoliko to nije moguće u zamjensko obiteljsko okruženje poput nesrodničkog udomiteljstva ili posvojenja, a kao zadnja opcija bi se trebalo odabrati smještaj u instituciju (Bartuloci, 2014).

Osim vrsta udomiteljstva svakako je značajno osvrnuti se i na korisnike udomiteljstva. Ako gledamo općenito korisnici udomiteljstva su odrasle osobe i djeca. Prema vrstama udomiteljstva svaka vrsta ima određene korisnike kojima je namijenjena. U tradicionalnom i standardnom udomiteljstvu se pruža smještaj odraslim korisnicima i djeci u skladu sa zakonom kojim se uređuju socijalne usluge u sustavu socijalne skrbi (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18, 18/22). U Republici Hrvatskoj to je Zakon o socijalnoj skrbi. Sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23) usluga smještaja pruža se u kriznim situacijama, radi provođenja rehabilitacijskog programa, radi provođenja psihosocijalnog tretmana te u drugim situacijama.

Korisnici udomiteljstva u kriznim situacijama su: djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca ili mlađe punoljetne osobe s problemima u ponašanju, djeca koja se zateknu u skitnji, djeca bez pratnje strani državljani ili bez državljanstva, djeca o kojima se roditelji privremeno nisu u mogućnosti skrbiti zbog bolesti, neriješenog stambenog pitanja ili drugih životnih nedaća, trudnice ili roditelji s djecom do jedne godine života djeteta, djeca žrtve obiteljskog nasilja, odrasle osobe žrtve obiteljskog nasilja, djeca žrtve trgovanja ljudima, odrasle osobe žrtve trgovanja ljudima te odrasle osobe kojima je ugrožen život, zdravlje i sigurnost uslijed bolesti, nemoći, ovisnosti ili socijalne isključenosti (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023).

U udomiteljsku obitelj radi provođenja rehabilitacijskih programa se smještaju djeca s teškoćama u razvoju, odrasle osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima, odrasle osobe s mentalnim oštećenjima, osobe ovisne o alkoholu, drogama i drugim vrstama ovisnosti i roditelji djeteta s teškoćama u razvoju koje je upućeno na kraći rehabilitacijski program (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023).

Korisnici koji udomiteljstvo koriste radi provođenja psihosocijalnih tretmana su: dijete s problemima u ponašanju i mlađa punoljetna osoba s problemima u ponašanju (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023).

U drugim slučajevima udomiteljstvo koriste: djeca smještena radi korištenja odmora njegovog roditelja njegovatelja, odnosno njegovatelja, odrasle osobe smještene radi korištenja odmora njegovog roditelja njegovatelja, djeca smještena zbog privremene nesposobnosti za pružanje njege zbog bolesti roditelja njegovatelja, odnosno njegovatelja, odrasle osobe smještene zbog privremene nesposobnosti za pružanje njege zbog bolesti roditelja njegovatelja, smještaj u udomiteljsku obitelj tijekom blagdana ili školskih praznika djece smještene u dom socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja usluga radi stjecanja iskustva obiteljskog okruženja, smještaj u udomiteljsku obitelj tijekom blagdana ili školskih praznika odraslih osoba smještenih u dom socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja usluga radi stjecanja iskustva obiteljskog okruženja, djeca s problemima u ponašanju radi multidisciplinarnog

procjene, strani državljanin i osobe bez državljanstva s privremenim boravkom u RH, osobe bez državljanstva s privremenim i stalnim boravkom i dugotrajnim boravištem u RH, djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi ako im skrb nije moguće osigurati u vlastitom domu i pružanjem drugih socijalnih usluga u udomiteljskoj obitelji, djeca s teškoćama u razvoju kojima je potrebno osigurati intenzivnu skrb i podmirenje osnovnih životnih potreba zbog oštećenja zdravlja i oštećenja funkcionalnih sposobnosti ako mu skrb nije moguće osigurati u vlastitom domu i pružanjem drugih socijalnih usluga, odrasle osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima kojima je potrebno osigurati intenzivnu skrb i podmirenje osnovnih životnih potreba zbog oštećenja zdravlja i oštećenja funkcionalnih sposobnosti ako im skrb nije moguće osigurati u vlastitom domu ili pružanjem drugih socijalnih usluga, odrasle osobe s mentalnim oštećenjima kojima je potrebno osigurati intenzivnu skrb i podmirenje osnovnih životnih potreba zbog oštećenja zdravlja i oštećenja funkcionalnih sposobnosti ako im skrb nije moguće osigurati u vlastitom domu i pružanjem drugih socijalnih usluga, starije osobe kojima je potrebno osigurati intenzivnu skrb i podmirenje osnovnih životnih potreba zbog oštećenja zdravlja i oštećenja funkcionalnih sposobnosti ako mu skrb nije moguće osigurati u vlastitom domu i pružanjem drugih socijalnih usluga, osobe nesposobne za rad koja se nalazi u posebno teškim životnim prilikama koje se ne mogu otkloniti primjenom drugih naknada i usluga, djeca s teškoćama u razvoju radi školovanja po posebnom programu izvan mjesta prebivališta ako se školovanje ne može osigurati u mjestu prebivališta i odrasle osobe s invaliditetom najdulje do 21. godine života radi školovanja po posebnom programu izvan mjesta prebivališta ako se školovanje ne može osigurati u mjestu prebivališta (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023).

Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine (Vlada Republike Hrvatske, 2017) definirane su preciznije skupine korisnika kojima je namijenjeno specijalizirano udomiteljstvo, a to su djeca i mladi s problemima u ponašanju koji su učestali i jačeg intenziteta, grubo zlostavljana i zanemarivana djeca, djeca s težim ili višestrukim teškoćama u razvoju, HIV pozitivna djeca i mladi te roditelji s djetetom. Budući da se mijenjao Zakon o udomiteljstvu i kategorije korisnika specijaliziranog udomiteljstva su se djelomično promijenile.

Stari Zakon o udomiteljstvu predviđao je smještaj trudnica ili roditelja s djecom u tradicionalno ili specijalizirano udomiteljstvo (NN 78/12). Tradicionalnim udomiteljstvom se pružala skrb maloljetnoj trudnici, trudnici s jednim ili više djece najkasnije do sedme godine života djeteta ili maloljetnim roditeljima koji imaju dijete, a nemaju potporu roditelja, dok je specijalizirano udomiteljstvo bilo namijenjeno ukoliko je njihov zajednički smještaj u njihovom najboljem interesu (NN 78/12).

Prema trenutno važećem Zakonu o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22), tradicionalno udomiteljstvo namijenjeno je smještaju roditelja s djecom, dok se u tu vrstu udomiteljstva kao korisnici ne navode trudnice. Budući da standardnim udomiteljstvom udomitelj pruža uslugu smještaja djece i odraslih osoba kojima se uređuju socijalne usluge u sustavu socijalne skrbi, što zapravo znači da kao korisnike standardnog udomiteljstva izrijeком ne navodi trudnice i roditelje s djecom (Zakonu o udomiteljstvu, NN 115/18, 18/22). Oslanjanjem na Zakon o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22), on kao korisnike navodi trudnice ili roditelje s djecom do godine dana života, odnosno samo u iznimnim situacijama do tri godine života (čl. 18, st. 5) te predviđa privremeno smještavanje trudnicama ili roditeljima s djecom do godine dana života u kriznim situacijama (čl. 113, st. 4). Tako da je jasno da ova skupina korisnika potpada pod korisnike standardnog udomiteljstva. Što se tiče specijaliziranog udomiteljstva ono više ne predviđa, kao što je to ranijim Zakonom o udomiteljstvu smještaj roditelja s djetetom (NN 78/12).

Tako da prema novom Zakonu o udomiteljstvu (NN 11/18, 18/22, čl.12) kao korisnici specijaliziranog udomiteljstva navode se sljedeće skupine korisnika: dijete s problemima u ponašanju kojem je određena mjera povjeravanja udomiteljskoj obitelji sukladno propisima o obiteljskopravnoj zaštiti, dijete i mlađa punoljetna osoba s problemima u ponašanju kojoj je izrečena odgojna mjera sukladno propisima o kaznenopravnoj zaštiti, dijete i mlađa punoljetna osoba s teškim invaliditetom, dijete ili mlađa punoljetna osoba kojoj je određen četvrti stupanj invaliditeta, dijete ili mlađa punoljetna osoba kojoj je utvrđeno više vrsta težih oštećenja, dijete ili mlađa punoljetna osoba kod koje je utvrđeno više vrsta oštećenja trećeg stupnja te teško bolesno dijete i mlađa punoljetna osoba.

Unutar jedne obitelji mogu biti smještena najviše četiri odrasla korisnika i peti ukoliko mu je priznato pravo na privremeni smještaj u kriznim situacijama, ali za to mora postojati suglasnost udomitelja i stručnog radnika CZSS (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18 18/22, čl. 24). Također ukoliko se radi o udomitelju samcu može biti smješteno najviše dva korisnika (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18 18/22).

U udomiteljsku obitelj može biti smješteno najviše troje djece, dok iznimno može i više ukoliko se radi o braći/sestrama, roditelju s djetetom do godinu dana i smještaju u kriznim situacijama (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18 18/22, čl. 21). Također ukoliko se radi o smještaju djece s teškoćama u razvoju samo jedno dijete može biti s utvrđenim težim invaliditetom, odnosno trećim stupnjem oštećenja (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18 18/22, čl. 21).

Što se tiče dužine trajanja usluge smještaja ona može biti privremena ili dugotrajna te pružena tijekom svih dana u tjednu ili tijekom pet radnih dana (Štambuk i Penava Šimac, 2021).

Na bavljenje specijaliziranim udomiteljstvom, ali i ostalim vrstama udomiteljstva svakako je utjecala i visina naknade. Tako da je jedna od loših strana udomiteljstva bila i visina naknada, odnosno postojanje distinkcije u naknadama između specijaliziranog udomiteljstva u odnosu na tradicionalno i srodničko budući da korisnici smješteni u specijalizirano udomiteljstvo imaju veće potrebe u odnosu na korisnike smještene u ostale dvije vrste udomiteljstva (Sabolić i Vejmelka, 2015). Visina naknada sukladno preporukama se povećala tako da je u 2022. godini za tradicionalno udomiteljstvo uvećana sa 830kn na 1300kn po smještenom djetetu i mladoj punoljetnoj osobi, odnosno sa 625kn na 1000 kn po smještenoj odrasloj osobi (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2022). Nadalje za specijalizirano udomiteljstvo udomitelju koji ima završeno srednjoškolsko obrazovanje naknada je iznosila 4000kn, dok je udomitelju sa završeni preddiplomskim sveučilišnim studijem ili stručnim studijem naknada se povećala sa 5000kn na 6000 kn te udomitelju sa završenim preddiplomskim i diplomskim odnosno integriranim preddiplomskim i diplomskim sveučilišnim studijem naknada se povećala sa 6500kn, na 7500kn (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2022). Za udomitelja koji obavlja standardno udomiteljstvo je visina

naknade porasla sa 2500kn na 4000kn po smještenom korisniku (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2022). To povećanje naknade se nastavilo i u narednim godinama tako da je osnovica sa dotadašnjih 70 eura se povećala na 80 eura s 1.1.2024. godine.¹Tako da sada naknada za tradicionalnog udomitelja djeteta ili mlađe punoljetne osobe iznosi 216 eura, dok za udomitelja odraslog je 160 eura po smještenom korisniku (Odluka o visini naknade za rad udomitelja, NN, 27/22, 24/23). Nadalje naknada za udomiteljstvo standardnog udomitelja iznosi 800% osnovice odnosno 640 eura. Za specijalizirane udomitelje obzirom na stupanj obrazovanja koji posjeduju se udomiteljska naknada kreće od 720 do 1200 eura (Odluka o visini naknade za rad udomitelja, NN, 27/22, 24/23).

Nadalje jedan od ranijih nedostatak koji je bilo potrebno unaprijediti je bilo i pitanje mirovinskog, zdravstvenog osiguranja i prava za vrijeme nezaposlenosti udomitelja. Mirovinskim i zdravstvenim osiguranjem nisu bili obuhvaćeni udomitelji ranije što u svom istraživanju navode Sabolić i Vejmelka (2015) kao jednim od nedostataka i stvari koje utječu na bavljenje udomiteljstvom. Trenutno važećim Zakon o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22, čl. 12 st 4) to se uvelo, ali samo u slučaju obavljanja udomiteljstva kao zanimanja, dok kod srodničkog i tradicionalnog udomiteljstva to i dalje ne postoji. Na taj način se teži privući mlađe i osobe višeg stupnja obrazovanja na bavljenje udomiteljstvom, budući da u Republici Hrvatskoj broj udomitelja opada, odnosno udomitelji su većinom osobe oko 50 godina (Sabolić i Vejmelka, 2015).

Kao jedan od nedostataka navodi se i postojanje dobne granice prilikom dobivanja dozvole za udomiteljstvo koja postoji u važećem Zakonu o udomiteljstvu (NN, 90/2011, 78/2012, čl. 20), odnosno da osoba koja obavlja udomiteljstvo mora biti mlađa od 60 godina, osim ukoliko se radi o srodničkom udomiteljstvu ili nastavku udomljavanja, kao i činjenicu da osobe starije od 65 godina ne mogu primati na smještaj nove korisnike ne uzimajući u obzir karakteristike poput dobrog zdravlja i fizičke spremnosti za daljnjim nastavkom bavljenja udomiteljstvom (Sabolić i Vejmelka, 2015).

¹ E- građani, preuzeto s <https://gov.hr/hr/udomiteljstvo-2585/2585> dana 7. rujna 2024.

Sam proces udomiteljstva započinje inicijalnom odlukom i motivacijom udomitelja da udome dijete. Sljedeće što je potrebno je kontaktirati mjesno nadležan CZSS i predati zahtjev (Sabolić i Vejmelka, 2015). Nadalje javlja se i potreba osposobljavanja i educiranja udomitelja koju provodi Tim za udomiteljstvo (Sabolić i Vejmelka, 2015). Nakon što se zadovolje pretpostave koje su Zakonom predviđene i osposobi se i educira udomiteljska obitelj slijedi smještaj korisnika koji uz izdvajanje iz obitelji često sa sobom nosi i brojne složene emocionalne, socijalne, obrazovne te bihevioralne poteškoće na koje udomitelji moraju odgovoriti (Sabolić i Vejmelka, 2015).

Udomiteljska obitelj da bi se bavila udomiteljstvom u Republici Hrvatskoj svakako mora ispunjavati pojedine uvjete poput stambenih, socijalnih i dr. koji su propisani Pravilnikom o stambenim uvjetima za obavljanje udomiteljstva (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Za ocjenjivanje tih uvjeta nadležan CZSS po mjestu prebivališta udomitelja, dok u obradi obitelji sudjeluje stručni tim sastavljen od socijalnog radnika, pravnika, psihologa i po potrebi može biti uključen i neki drugi stručnjak (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Putem rješenja se odobrava smještaj korisnika kod udomitelja (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Udomitelj svakako mora biti tjelesno i psihički zdrav te sposoban čuvati i štiti potrebe udomljenog djeteta (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Nadzor nad radom udomitelja provodi CZSS te inspeksijska služba ministarstva nadležnog za poslove socijalne skrbi (Štambuk i Penava Šimac, 2021).

Dosta dugo su stručnjaci navodili da bi se u Zakon o udomiteljstvo kao obvezna stavka trebalo uvesti minimalno srednjoškolsko obrazovanje kao uvjet za obavljanje udomiteljstva budući da istraživanja pokazuju da osobe s višim stupnjem obrazovanja pokazuju više znanja i vještine, odnosno posjeduju višu razinu socijalnog i ljudskog kapitala (Matković, 2006; prema Sabolić i Vejmelka, 2015). To se promijenilo novim Zakonom o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22) budući da se kao jedan od uvjeta navodi minimalno srednjoškolsko obrazovanje udomitelja, što ide u prilog potrebi da se istraživanja provode i da se posluša glas stručnjaka kako bi se poboljšala kvaliteta udomiteljstva.

Prilikom određivanja najprikladnijeg oblika skrbi najprije se gleda da se dijete zadrži što je moguće bliže lokalnoj zajednici kako bi se mogao lakše vratiti i

potencijalno reintegrirati u biološku obitelj što navodi i jedno od načela (Bartuloci, 2014). Također tu se treba uzeti u obzir i stvaranje stabilnog doma, zadovoljavanje njihovih osnovnih potreba, treba odluku o smještaju donijeti multidisciplinarni tim kvalificiranih stručnjaka, konzultirati i djecu skladu s njihovim razvojnim sposobnostima te procjenu napraviti u najkraćem mogućem roku (Bartuloci, 2014). Osim toga prilikom odabira prikladnog oblika smještaja za dijete stručnjaci CZSS moraju voditi računa i o: očekivanoj duljini skrbi za dijete izvan vlastite obitelji, specifičnim potrebama djeteta, prednostima i nedostacima pojedinog oblika skrbi, pravnim i financijskim pitanjima te mogućnosti pružatelja skrbi da se nosi s planom skrbi i djetetovim potrebama za održavanjem i uspostavom stabilnih odnosa (Laklija i Brkić, 2022).

Osim stambenih, socijalnih i dr. uvjeta udomitelji su dužni proći i edukacije kako bi kvalitetno obavljali udomiteljstvo. Predviđene edukacije za udomitelje u Republici Hrvatskoj prema Zakonu o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22) su edukacija prije dobivanja licencije za bavljenje udomiteljstvom koja je obvezna za sve udomitelje i edukacija tijekom pružanja usluge udomiteljstva koju imaju obveznu pohađati barem jednom godišnje osim ako stručni tim za udomiteljstvo ne preporuči češće. Udomitelj odraslih osoba osim standardnog osposobljavanja i edukacije prolazi i poseban dio edukacije poput primjerice edukacije o individualnom pristupu, metodama poticanja i podrške, prepoznavanju rizičnih simptoma, vještinama komunikacije i sl. (Laklija i Barišec, 2014).

Način i trajanje edukacija su dodatno razrađeni Pravilnikom o načinu i trajanju osposobljavanja i edukacije udomiteljske obitelji (NN 63/2019). Njime se razlikuje osposobljavanje, dodatno osposobljavanje te godišnja edukacija (Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i edukacije udomiteljske obitelji, NN 63/2019). Osposobljavanje provodi CZSS koji je nadležan za donošenje rješenja o dozvoli za obavljanje udomiteljstva u trajanju od 40 sati, a obavlja se kroz predavanja, radionice te primjere iz prakse (Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i edukacije udomiteljske obitelji, NN 63/2019, čl.3). Nadalje dodatno osposobljavanje su dužni proći udomitelji koji iskazuju interes za privremeni smještaj djeteta ili mlađe punoljetne osobe s problemima u ponašanju te djeteta stranog državljanina koje se zatekne na teritoriju Republike Hrvatske bez nadzora u trajanju od 6 do 12 sati (Pravilnik o načinu

i trajanju osposobljavanja i edukacije udomiteljske obitelji, NN 63/2019, čl.4). Godišnja edukacija se izvodi u trajanju od 8 sati ukoliko se radi o tradicionalnom ili profesionalnom udomiteljstvu, odnosno 4 sata godišnje za srodničko udomiteljstvo, a provode ih domovi socijalne skrbi ili centri za pružanje usluga u zajednici na prijedlog tima za udomiteljstvo, odnosno stručnog radnika CZSS (Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i edukacije udomiteljske obitelji, NN 63/2019, čl.5). Na svim tim edukacijama udomitelji sudjeluju s bračnim ili izvanbračnim drugom te prema stručnoj procjeni u te edukacije mogu biti uključeni i ostali članovi obitelji (Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i edukacije udomiteljske obitelji, NN 63/2019).

Tri ključne teme/ područja koja sadrže različiti modeli edukacije udomitelja djece su: poteškoće prilagodbe djeteta na život u udomiteljskoj obitelji, poteškoće u odnosu udomitelja s biološkom obitelji i poteškoće koje proizlaze iz specifičnih potreba djeteta (Bogović i sur., 2022). Prva tema bi trebala prevenirati negativne posljedice tijekom pružanja usluge udomiteljstva i to bi uključivalo upoznavanje roditelja sa stilovima privrženosti, načinima suočavanja sa stresom i nošenje sa traumom, moguće reakcije djeteta na smještaj u udomiteljsku obitelj i sl. (Bogović i sur., 2022). Druga tema se odnosi na pitanje odnosa s biološkom obitelji jer često sami biološki roditelji nisu prihvatili smještavanje djeteta u udomiteljsku obitelj (Bogović i sur., 2022). Zbog toga često prilikom kontakta s djetetom i udomiteljskom obitelji bivaju agresivni ili manipuliraju djecom što izrazito loše utječe na samu prilagodbu djeteta u udomiteljskoj obitelji (Bogović i sur., 2022). Tako da ponašanje djeteta nakon susreta s biološkim roditeljima može dovesti do promjene u ponašanju udomljenog djeteta zbog obnove sjećanja i emocija, ali i nerealnih obećanja roditelja (Dugan, 2014., prema Krčar i Laklija, 2018). Treća tema je također izrazito važna jer veliki broj djece koja su udomljena iskazuju ponašajne, emocionalne i teškoće mentalnog zdravlja poput agresivnih ispada, seksualno rizičnih ponašanja, poremećaja u prehrani i sl. s čime se udomitelji moraju nositi, a u tome im pomaže kvalitetna i prikladna edukacija (Bogović i sur., 2022).

Također što se tiče i same uspješnosti provođenja i ishoda udomiteljstva ono osim o edukaciji ovisi i o uspješnosti uparivanja udomitelja i djeteta (matchinga), a budući da se pokazalo da često se to ne provodi u praksi već se izabere prvi slobodni

udomitelj nije ni čudno da je to u Velikoj Britaniji imalo za posljedicu veliki broj neuspješnih smještavanja (Cliffe i Berridge 1991.; prema Laklija, 2011).

“Uparivanje (eng. matching) je proces odabira udomiteljske obitelji koja najbolje odgovara pojedinom djetetu ,točnije riječ je o »međusobnom usklađivanju obilježja djeteta i udomitelja« (Laklija i Brkić, 2022.: 216). Na uparivanje se treba gledati kao na proces, a ne na događaj i također je važno prilikom tog procesa kao i svih odluka koje se tiču djeteta i njega aktivno uključiti. To naglašava i naš Zakon o udomiteljstvu (NN, 115/2018., čl. 53), iako se to u praksi vrlo rijetko provodi (Žižak i sur., 2012.; prema Laklija i Brkić, 2022). Također u sam proces potrebno je uključiti i biološke roditelje i udomitelje, ali uzimajući u obzir činjenicu najboljeg interesa djeteta (Laklija i Brkić, 2022), Budući da se radi o procesu on se može podijeliti na pet faza. Prva faza se odnosi na prikupljanje informacija o svim dionicima, druga faza se odnosi na odabir najprikladnijeg oblika skrbi, treća faza se odnosi na odabir najprikladnije opcije skrbi, četvrta faza se odnosi na planiranje skrbi dok se peta faza odnosi na planiranje podrške tijekom obavljanja skrbi koju pruža socijalni radnik (Laklija i Brkić, 2022). Na sam proces uparivanja može utjecati niz čimbenika poput nedovoljnog broja udomiteljskih obitelji, nepostojanje službenih smjernica i protokola, vanjski čimbenici(politike, vanjski pritisci na CZSS), čimbenici na razini stručnjaka(vrijednosti stručnjaka) i čimbenici vezani za pojedini slučaj(dob, religijsko opredjeljenje i sl. udomitelja/djeteta) (Laklija i Brkić, 2022).

Kako ne bi dolazilo do pogrešaka te kako bi se udomiteljstvo moglo uspješno izvršiti potrebno je voditi i dokumentaciju vezanu za udomitelje, odnosno broj slobodnih mjesta u udomiteljskoj obitelji. Tako da se evidentiranje udomitelja vrši putem registara u kojem CZSS nadležan za udomiteljske obitelji na pojedinom području vodi evidenciju o preostalom slobodnom smještaju u udomiteljskim obiteljima te o broju korisnika koji trenutno se nalaze kod udomiteljskih obitelji na smještaju (Laklija i Brkić, 2022). Također postoji problem ukoliko je neko mjesto u udomiteljskim obiteljima evidentirano u registru kao slobodno, ali je ono rezervirano za određeno dijete kojem još rješenje o smještaju nije pravomoćno (Laklija i Brkić, 2022). S druge strane udomitelji u Republici Hrvatskoj su dužni pisati izvješća i dostaviti ih Centrima za socijalnu skrb (Laklija i Brkić, 2022).

4.2. Dimenzije udomiteljstva u kontekstu Republike Hrvatske

No osim ovog teorijskog i zakonodavnog aspekta udomiteljstva kao što je već ranije navedeno potrebno je i sagledati samo trenutačno stanje udomiteljstva u Republici Hrvatskoj kroz ostale aspekte o čemu će nam najbolju sliku svakako dati istraživanja i statistička izvješća.

Gledajući same vrste udomiteljstva postavlja se kao što je već ranije navedeno pitanje prikladnosti pojedine vrste udomiteljstva za pojedinog korisnika kao i koliko je promjena zakonodavnog okvira imala utjecaja na praksu koja se provodi i povećanje broja udomitelja.

Ako se osvrnemo na razlike između srodničkog i nesrodničkog udomiteljstva bitno je spomenuti da istraživanja pokazuju kako srodničko udomiteljstvo dovodi do boljeg mentalnog zdravlja (Laklija, 2009). Prilikom srodničkog udomiteljstva imamo situaciju manjeg broja oblika prethodnog smještavanja djeteta, ne dolazaka do promjena u smještavanju za vrijeme obavljanja skrb, ne razdvajanja braće i sestara, u većoj mjeri u odnosu na druge udomitelje potiču kontakte s biološkim roditeljima što sve pridonosi mentalnom zdravlju djeteta (Laklija, 2009). Istraživanja također pokazuju da u slučaju srodničkog udomiteljstva veća je vjerojatnost da se u njemu duže zadrže, da dijete živi u siromaštvu te da bude zlostavljeno i zanemarivano (Laklija, 2009). Također udomljavanje od člana obitelji često sa sobom nosi pojedine poteškoće poput remećenja djetetovih obiteljskih uloga, zalaženja u djetetove rodbinske odnose privrženosti te situaciju da se dijete rabi kao objekt prilikom obiteljskih konflikata (Laklija, 2009). Također djeca u srodničkom udomiteljstvu iskazuju manje poremećaja u ponašanju što se povezuje s tim da nesrodnički udomitelji puno češće pojedina ponašanja percipiraju ozbiljnijima u odnosu na srodničke udomitelje (Laklija, 2009). Osim toga značaja je i stupanj empatije koji iskazuju prema udomljenom djetetu (Laklija, 2009). Tako da nesrodnički udomitelji imaju puno višu razinu empatije prema udomljenom djetetu u odnosu na srodničke udomitelje (Laklija, 2009).

Nadalje u prethodnim razdobljima Republika Hrvatska je težila razviti specijalizirano udomiteljstvo. Unatoč promjeni zakonskog okvira i težnjama razvoja

ove vrste udomiteljstva u razdoblju između 2019. i 2022. godine nije bio registriran niti jedan specijalizirani udomitelj za djecu (Barišić, 2023). To potvrđuje i Nacionalni plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2021) koji navodi da se unatoč težnjama i promjeni zakonodavnih okvira nije uspjelo ostvariti navedene ciljeve predviđene procesima deinstitucionalizacije i transformacije. Nerazvijenost ove vrste udomiteljstva rezultira da se djeca s problemima u ponašanju najčešće smještavaju u udomiteljske obitelji koje nisu specijalizirane što dovodi do nesnalaženja udomitelja prilikom skrbi što često rezultira prekidom udomiteljstva (Čičak i Laklija, 2018).

Nadalje budući da je specijalizirano udomiteljstvo karakteristično za djecu s teškoćama u razvoju namijenjeno je i djeci s Down sindromom koja iziskuju također posebnu skrb koju tradicionalni udomitelji ne mogu osigurati (Škrbina, 2010). Osim svih drugih razloga za izdvajanje iz obitelji koji su i za ostalu djecu navedeni, djeca s Down sindromom se mogu izdvojiti iz obitelji u slučaju potrebe uključivanja u odgojno-obrazovni proces ukoliko on nije dostupan u matičnoj sredini, a nakon završetka obrazovnog postupka udomiteljstvo se prekida (Škrbina, 2010). Tako da se nedostatkom ove vrste udomiteljstva negativno utječe i na njihov obrazovni proces.

Najnoviji medijski članci zapravo upozoravaju na još veći kolaps usluge smještaja nego što to prikazuju istraživanja i statistički podatci koja je povezana i s ključnim procesima koji se odvijaju, a to su deinstitucionalizacija i transformacija ustanova socijalne skrbi.

To potvrđuju i Laklija i Petrović (2023) koje navode da svjedočimo sve češćim medijskim istupima stručnjaka koji upozoravaju na izrazito kaotičnu situaciju u sustavu jer se susreću s brojnim situacijama potrebe izdvajanja djece iz obitelji, ali zbog nedostatka smještaja u udomiteljskim obiteljima i institucijama djeca se ne izdvajaju (Laklija i Petrović, 2023). Barišić (2023) navodi da unatoč povećanoj potrebi za ovom uslugom broj udomitelja za djecu se smanjuje. Jedan od najnovijih članaka ističe također da stručnjaci upozoravaju na alarmantnu situaciju povezanu s nedostatkom smještaja koje je uzrokovano smanjenjem smještajnih kapaciteta ustanova uslijed procesa deinstitucionalizacije i nepostojanjem interesa za bavljenje udomiteljstvom što često rezultira ne postojanjem smještaja u koji bi smjestili pojedinog korisnika.

Tako da je jedna od stručnih radnica uputila apel u slučaju smještavanja sedam maloljetnih migranata koji su pronađeni tijekom njezinog dežurstva vikendom obzirom da slobodnog smještaja nije bilo ta je situacija izrazito traumatična bila i za djecu kao i za stručnu radnicu.²

Prema statističkim podacima navedenim u Godišnjem statističkom izvješću najviše je bilo tradicionalnih udomitelja 1562 udomitelja (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023), što ni ne čudi budući da je već dugi niz godina tradicionalno udomiteljstvo kod nas zastupljeno najviše (Bartuloci, 2014). Tradicionalnih udomitelja za djecu je bilo 641, dok za odrasle osobe 921 udomitelj (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023). Udomitelja koji obavljaju udomiteljstvo kao zanimanje u 2022. godini je bilo 135.

Nadalje standardno udomiteljstvo kao zanimanje je obavljalo 196 udomitelja, a prema skupini korisnika koje su udomljavali, udomitelja za djecu je bilo 40, dok je udomitelja za odrasle bilo 156 (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023). Specijalizirani udomitelj za djecu je bio samo 1, dok je u specijalizirano udomiteljstvo prema Zakonu o udomiteljstvu (NN, broj 90/11, 78/12) bilo 12 udomitelja (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023). Budući da se sustavno ulagalo u razvoj udomiteljstva kao zanimanja od donošenja Zakona o udomiteljstvu 2019. do 2021. godine uspjelo se postići samo 14,68% udomitelja za djecu i 44,83% udomitelja za odrasle i starije osobe od predviđenog broja za to razdoblje (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021). Od tih 12 udomitelja 4 su bila udomitelja kod kojih se smještavaju djeca i 8 kod kojih se smještavaju odrasle osobe (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023). Udomitelja koji su se bavili srodničkim udomiteljstvom bilo je 418, od kojih je 341 udomitelj za djecu i 77 udomitelja za odrasle osobe (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023).

² Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/dosle-su-do-ruba-i-ne-znaju-kako-dalje-nitko-nema-mjesta-radnici-su-u-burnoutu-dijete-vristi-pocinjem-plakati-i-ja-15498609>

Prema podacima koje navodi Svjetska banka (2019) broj udomiteljskih obitelji u Republici Hrvatskoj raste, ali one su većinom namijenjene odraslima, dok broj novih udomiteljskih obitelji za djecu slabije raste.

Udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj za starije osobe je sve više prisutno. Ako gledamo statistiku broj starijih osoba smještenih u udomiteljske obitelji raste dok broj udomiteljskih obitelji pada (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Što se tiče istraživanja o udomiteljstvu starijih osoba njih gotovo da nema (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Ako gledamo istraživanje koje je provedeno na području Baranje udomitelji za odrasle i udomitelji za djecu se ne razlikuju po sociodemografskim obilježjima osim prema razini obrazovanja budući da su udomitelji djece nešto višeg stupnja obrazovanja u odnosu na udomitelje starijih osoba (Savanović, 2010).

Unatoč ne postojanju istraživanja u Republici Hrvatskoj podatci govore o povećanju broja smještenih odraslih osoba s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima te odraslih osoba s mentalnim oštećenjima (Buljevac i sur., 2016). Prema Buljevac i sur. (2016) broj udomiteljskih obitelji za odrasle i starije osobe povećao se sa 1409 obitelji u 2011. godini na 1581 u 2015. godini. Također i broj korisnika pojedine skupine se povećao tako da je broj odraslih osoba s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima u udomiteljskim obiteljima za 2011. godinu iznosio 704 naspram 1320 u 2015. godini, a za odrasle osobe s mentalnim oštećenjima broj udomiteljskih obitelji je iznosio 862 za 2011. godinu dok za 2015. godinu taj broj iznosi 992 udomiteljske obitelji (Buljevac i sur., 2016).

Što se tiče udomiteljstva za ostale skupine korisnika istraživanja pokazuju da skupine poput primjerice osoba s duševnim smetnjama u početku su se smatrale prijetnjama društvu te se duševna bolest smatrala zlom, pa su često osobe s duševnim smetnjama izdvajane iz zajednica i smještane izvan njih, dok danas se pogled na njih promijenio pa je sukladno tome za njih napravljena institucionalna i izvaninstitucionalna skrb među koju se ubraja i udomiteljstvo (Laklija i Barišec, 2014). Iako i dalje osobe s duševnim smetnjama se često smještavaju u institucionalnu skrb postoji tendencija brojnih zemalja da to promijene i razviju izvaninstitucionalne oblike skrbi jer bez obzira na kvalitetu usluge koju pruža pojedina institucija „sindrom hospitalizma i institucionalizma“ ima izrazito negativne posljedice na korisnike

(Laklija i Barišec, 2014). Ako gledamo druge zemlje svijeta njihova je praksa samostalno stanovanje osoba uz osiguravanje različitih oblika pomoći i podrške, dok Republika Hrvatska obzirom da ima dugu tradiciju udomiteljske skrbi i slabo organiziranu uslugu organiziranog stanovanja češće se odlučuje na smještaj u udomiteljsku obitelj osoba s duševnim smetnjama (Laklija i Barišec, 2014).

Budući da Republika Hrvatska navodi da se brine o zaštiti kulturnog identiteta djeteta također bi se trebali uzeti u obzir i podatci o djeci i udomiteljima romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, no oni su oskudni budući da prilikom izrade statističkog izvješća za pojedinu godinu nadležno ministarstvo ne iznosi podatke o nacionalnoj pripadnosti pojedinih udomitelja i djece (Krčar i Laklija, 2018). Podatci za Europu zapravo su zabrinjavajući obzirom da postoji trend rasta broja djece u institucionalnoj skrbi, a naročito ako se gledaju ranjive skupine pod koje potpadaju i djeca romske nacionalne manjine (Vandekereckhove, 2011, Vijeće Europe, 2012, prema Krčar i Laklija, 2018). Budući da postoje brojni stereotipi i predrasude od strane udomiteljskih obitelji prema udomljavanju djece romske nacionalne manjine ni ne čudi podatak da su ona u institucionalnoj skrbi zastupljena u većem broju (Krčar i Laklija, 2018).

Iz ovog svega vidljiv je i značaj statističkih podataka. Tako da prema podacima dostupnima u Godišnjem statističkom izvješću najviše korisnika koji se smještavaju u kriznim situacijama u udomiteljsku obitelj je bilo iz kategorije djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi (752) i odraslih osoba kojima je ugrožen život, zdravlje i sigurnost uslijed bolesti, nemoći, ovisnosti ili socijalne isključenosti (511) (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike 2023).

Tablica 1. Kategorije korisnika i broj korisnika smještaja u kriznim situacijama

Smještaj u kriznim situacijama (korisnici)	Broj korisnika(2022. godina)	Broj korisnika(2021. godina)	Broj korisnika(2020. godina)
Djeca ili mlade punoljetne osobe s problemima u ponašanju	23	11	36

Djeca koja se zateknu u skitnji	0	16	13
Djeca bez pratnje strani državljani ili bez državljanstva	1	-	-
Djeca o kojima se roditelji privremeno nisu u mogućnosti skrbiti zbog bolesti, neriješenog stambenog pitanja ili drugih životnih nedaća	85	-	-
Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi	752	405	417
Trudnice ili roditelji s djecom do jedne godine života djeteta	2	7	9
Djeca žrtve obiteljskog nasilja	121	45	47
Odrasle osobe žrtve obiteljskog nasilja	8	10	10
Djeca žrtve trgovanja ljudima	0	0	0
Odrasle osobe žrtve trgovanja ljudima	0	0	0
Odrasle osobe kojima je ugrožen život, zdravlje i sigurnost uslijed bolesti, nemoći, ovisnosti ili socijalne isključenosti	511	522	422

Izvor: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2023.; 2022.; 2021.)

Prema podacima dostupnima u Godišnjem statističkom izvješću najviše korisnika koji se smještavaju u udomiteljsku obitelj radi provođenja rehabilitacijskog programa je bilo iz kategorije odraslih osoba s mentalnim oštećenjima 880) (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike 2023).

Tablica 2. Korisnici i broj korisnika smještaja u udomiteljsku obitelj radi provođenja rehabilitacijskog programa

Smještaj u udomiteljsku obitelj radi provođenja rehabilitacijskog programa (korisnici)	Broj korisnika(2022. godina)	Broj korisnika(2021. godina)	Broj korisnika(2020. godina)
Djeca s teškoćama u razvoju	10	8	2
Odrasle osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima	27	42	61
Odrasle osobe s mentalnim oštećenjima	80	34	22
Osobe ovisne o alkoholu, drogama i drugim vrstama ovisnosti	3	5	12
Roditelji djeteta s teškoćama u razvoju koje je upućeno na kraći rehabilitacijski program	1	0	0

Izvor: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2023.; 2022.; 2021.)

Prema podacima dostupnima u Godišnjem statističkom izvješću izrazito je malo bilo korisnika smještaja u udomiteljsku obitelj radi provođenja psihosocijalnog tretman i to po 2 korisnika u obje kategorije (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike 2023). Budući da u prijašnjim godišnjim izvještajima ove kategorije korisnika se ne navode kao takve za njih podatci za prethodne godine ne postoje.

Tablica 3. Korisnici i broj korisnika smještaja u udomiteljsku obitelj radi provođenja psihosocijalnog programa

Smještaj u udomiteljsku obitelj radi provođenja psihosocijalnog programa (korisnici)	Broj korisnika(2022. godina)	Broj korisnika(2021. godina)	Broj korisnika(2020. godina)
Dijete s problemima u ponašanju	2	-	-

Mlada punoljetna osoba s problemima u ponašanju	2	-	-
---	---	---	---

Izvor: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2023)

Prema podacima dostupnima u Godišnjem statističkom izvješću najviše korisnika koji se smještavaju u udomiteljsku obitelj u drugim situacijama je bilo iz kategorije starijih osoba kojima je potrebno osigurati intenzivnu skrb i podmirenje osnovnih životnih potreba zbog oštećenja zdravlja i oštećenja funkcionalnih sposobnosti ako mu skrb nije moguće osigurati u vlastitom domu i pružanjem drugih socijalnih usluga (1843) (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike 2023).

Tablica 4. Korisnici i broj korisnika smještaja u udomiteljsku obitelj u drugim situacijama

Smještaj u udomiteljsku obitelj u drugim situacijama(korisnici)	Broj korisnika(2022. godina)	Broj korisnika(2021. godina)	Broj korisnika(2020. godina)
Djeca smještena radi korištenja odmora njegovog roditelja njegovatelja, odnosno njegovatelja	8	90	2
Odrasle osobe smještene radi korištenja odmora njegovog roditelja njegovatelja	0	0	0
Djeca smještena zbog privremene nesposobnosti za pružanje njege zbog bolesti roditelja njegovatelja, odnosno njegovatelja	0	0	0
Odrasle osobe smještene zbog privremene nesposobnosti za pružanje njege zbog bolesti roditelja njegovatelja	1	0	1
Smještaj u udomiteljsku obitelj tijekom blagdana ili školskih praznika djece smještene u dom socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja usluga radi stjecanja iskustva obiteljskog okruženja	21	25	41
Smještaj u udomiteljsku obitelj tijekom blagdana ili školskih praznika odraslih osoba smještenih u dom socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja	2	10	12

usluga radi stjecanja iskustva obiteljskog okruženja			
Djeca s problemima u ponašanju radi multidisciplinarnе procjene	0	-	-
Strani državljani i osobe bez državljanstva s privremenim boravkom u RH	1	-	-
Osobe bez državljanstva s privremenim i stalnim boravkom i dugotrajnim boravištem u RH	3	-	-
Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi ako im skrb nije moguće osigurati u vlastitom domu i pružanjem drugih socijalnih usluga u udomiteljskoj obitelji	860	-	-
Djeci s teškoćama u razvoju kojima je potrebno osigurati intenzivnu skrb i podmirenje osnovnih životnih potreba zbog oštećenja zdravlja i oštećenja funkcionalnih sposobnosti ako mu skrb nije moguće osigurati u vlastitom domu i pružanjem drugih socijalnih usluga	26	-	-
Odrasle osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima kojima je potrebno osigurati intenzivnu skrb i podmirenje osnovnih životnih potreba zbog oštećenja zdravlja i oštećenja funkcionalnih sposobnosti ako im skrb nije moguće osigurati u vlastitom domu ili pružanjem drugih socijalnih usluga	834	1311	1269
Odrasle osobe s mentalnim oštećenjima kojima je potrebno osigurati intenzivnu skrb i podmirenje osnovnih životnih potreba zbog oštećenja zdravlja i oštećenja funkcionalnih sposobnosti ako im skrb nije moguće osigurati u vlastitom domu i pružanjem drugih socijalnih usluga	674	861	1005
Starije osobe kojima je potrebno osigurati intenzivnu skrb i podmirenje osnovnih životnih potreba zbog oštećenja	1843	1508	1231

zdravlja i oštećenja funkcionalnih sposobnosti ako mu skrb nije moguće osigurati u vlastitom domu i pružanjem drugih socijalnih usluga			
Osobe nesposobne za rad koje se nalaze u posebno teškim životnim prilikama koje se ne mogu otkloniti primjenom drugih naknada i usluga	67	244	159

Izvor: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2023.; 2022.; 2021).

Iz podataka je vidljivo da se češće u udomiteljske obitelji smještaju odrasli korisnici u odnosu na djecu (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike 2023). Budući da su se kategorije korisnika koje se navode u izvješćima godinama mijenjala pojedine skupine korisnika u ranijim izvješćima nisu postojale, pa samim time ne postoje niti podatci za te kategorije.

No osim samog trenutnog broja udomitelja pojedine kategorije korisnika i broja korisnika svakako je značajno privući i nove udomitelje, a prilikom toga izrazito je bitna motivacija. Tako da jedan važan aspekt udomiteljstva u samom početku predstavljaju i motivi za bavljenje udomiteljstvom. Prema mnogobrojnim istraživanjima potvrđeno je da su najčešći motivi prilikom udomljavanja upravo oni intrinzični motivi. To potvrđuje i istraživanje Laklija (2011) gdje se navodi da su motivi za udomljavanje altruizam i popunjavanje praznine, što potvrđuje i UNICEFOV-a publikacija koja navodi da su najčešći motivi svakako ljubav prema djeci i osobni razlozi poput osjećaja samoće, tu svakako utječe i okolina koja potiče i ohrabruje buduće udomitelje, ali i mediji koji plasiraju ovu temu u medijski prostor i populariziraju je na taj način.

Putem akcija UNICEF pokušava osvijestiti važnost rasta djeteta u obiteljskom okruženju o čemu svjedoči i jedna od najpoznatijih akcija provedenih u RH pod nazivom "Svako dijete treba obitelj" (UNICEF, 2005., prema Ajduković i sur., 2005). Osim već navedenog cilja putem ove akcije težilo se postići i afirmaciju udomiteljstva kao jednog od oblika izvaninstitucionalnog smještaja korisnika, osnivanje regionalnih centara za udomitelje koji bio težio pružiti podršku udomiteljima te preveniranje institucionalizacije smještajem djece niže kronološke dobi u udomiteljske obitelji s

naglaskom na specijalizirano udomiteljstvo kada je to u skladu sa dobrobiti i potrebama djeteta (UNICEF, 2005., prema Ajduković i sur., 2005).

U tom smjeru ide i istraživanje Laklija (2012) koje navodi da je više od polovice udomitelja navelo da se udomiteljstvom bavi zbog doprinosa zajednici, četvrtina udomitelja navodi da se na drukčiji način nisu mogli ostvariti kao roditelji jer nisu mogli imati vlastitu djecu te se dio izjasnio da je to zbog osjećaja »praznog gnijezda« jer su njihova djeca odrasla te zbog toga na taj način popunjavaju prazninu. Motivi također koji se mogu javiti kao poticaj za bavljenje udomiteljstvom su povezani sa socijalnim utjecajem i religijskim uvjerenjima (Laklija, 2012).

Rezultati istraživanja Sabolić i Vejmelka (2015) koje je provedeno nad stručnjacima i udomiteljima potvrđuje već navedene rezultate istraživanja koja navode da udomitelji udomljavaju najčešće iz altruističkih razloga, među kojima najčešće navode ljubav prema djeci, želja za pomaganjem djeci, popunjavanje praznine nakon doživljavanja osobne tragedije ili odlaska biološke djece iz obitelji, pozitivnog poticaja iz okoline (bližnjih i drugih udomiteljskih obitelji) te srodstvo. Iako srodstvo kao čimbenik se može svrstati i u intrinzične i ekstrinzične motive, ovisno je li zbog emocionalnih i obiteljskih veza ili zbog osuđivanja okoline (Sabolić i Vejmelka 2015).

Važan motiv za bavljenje udomiteljstvom osoba s duševnim smetnjama je altruizam jer posebice ova vrsta udomiteljstva iziskuje od udomitelja često veći angažman što dovodi do veće razine stresa pa samim time mogućnosti češćih konflikta što može u nekim slučajevima dovesti do prekida udomiteljstva (Laklija i Barišec, 2014). Povjerenje u sebe i druge svakako je važno za bavljenje udomiteljstvom te često kao motiv bavljenja udomiteljstvom mogu biti i socioekonomski razlozi poput nezaposlenosti i loše materijalne situacije udomitelja (Laklija i Barišec, 2014).

Motivi za bavljenje udomiteljstvom su slični kod udomitelja djece i odraslih, osim u segmentu visine novčane naknade koja je bila bitna za udomitelje odraslih osoba, dok za udomitelje djece nije bila bitan motiv prilikom odluke o bavljenju udomiteljstvom (Savanović, 2010). Također i u istraživanju Savanović (2010, prema Sabolić i Vejmelka, 2015) ustvrđeno da udomiteljima nije bitna visina naknade za bavljenje udomiteljstvom što je i nekako logično jer su naknade udomitelja relativno niske u odnosu na rad i trud koji se od njih očekuje (Ivković i Žižak, 2010., prema

Sabolić i Vejmelka, 2015). Nasuprot tome istraživanje Laklija i sur. (2012) navodi da je jedan od ekstrinzičnih motiva za bavljenje udomiteljstvom svakako i novac pogotovo ukoliko se radi o djeci s težim i zahtjevnijim problemima. Novčana naknada za udomiteljstvo često je jedini izvor prihoda za udomitelji, ali unatoč tome na tu se činjenicu treba gledati s oprezom jer opskrbnine su često nedostatne za zadovoljavanje potreba korisnika jer se radi o skrbi za korisnika 24h te udomitelji navode da čak kako bi poboljšali materijalne uvjete često zasađuju i koriste vlastite proizvode (Laklija i Barišec, 2014).

Nadalje autori smatraju kako je intrinzična motivacija ne samo jedan od poticajnih čimbenika već i jedan od najvažnijih čimbenika za promociju udomiteljstva što dovodi do toga da su takvi udomitelji sretniji u obavljanju udomiteljstva te ga kvalitetnije obavljaju (Sabolić i Vejmelka 2015)

Udomitelji mogu u udomiteljstvo ući s dosta visokim očekivanjima, a ako se ona ne ispune mogu izgubiti motivaciju i zainteresiranost te se može pojaviti stres kod udomitelja (Barišić, 2023). Udomitelji kao pozitivne osobine kod sebe navode snalažljivost, altruizam, prijašnje iskustvo udomiteljstva i organiziranost (Laklija i Barišec, 2014). Gledajući sve segmente udomiteljstva istraživanja su pokazala da je udomiteljstvo uspješan oblik smještaja izvan obitelji za djecu (Redding, Fried i Britner, 2000., Brown i Campbell, 2017., prema Laklija, 2011).

Kako bi se netko uopće bavio udomiteljstvom važno je te osobe informirati. Što se tiče informiranja o udomiteljstvu najčešći izvori za udomitelje odraslih osoba su televizija i novine, dok najrjeđi su brošure i promotivni materijali, a Internetom se gotovo uopće ne koriste (Savanović, 2010). Udomitelji za djecu najčešće se informiraju putem televizije, a najmanje Internet, dok gotovo uopće ne koriste radio kao izvor informiranja (Savanović, 2010).

Udomiteljstvom u Republici Hrvatskoj ako gledamo strukturu se bave većinom osobe koje imaju niži stupanj obrazovanja, višu životnu dob, koji pretežito žive u ruralnim područjima što ide u prilog mogućim financijskim razlozima za bavljenje udomiteljstvom ili bavljenja udomiteljstvom kao oblikom samozapošljavanja (Butković, 2005., prema Laklija, 2012). To potvrđuje i podatak Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2021) koji navodi da u Republici

Hrvatskoj ako gledamo strukturu udomiteljstvom se bave većinom osobe koje imaju niži stupanj obrazovanja što pokazuje i podatak da 29% udomitelja ima završeno osnovnoškolsko obrazovanje ili ne završeno osnovnoškolsko obrazovanje.

Također zanimljivo je pogledati i postoje li razlike u strukturi između udomitelja djece i odraslih osoba. Tako da istraživanje Savanović (2010) pokazalo je da se udomitelji djece i odraslih ne razlikuju po sljedećim sociodemografskim obilježjima: dob, spol, visina prihoda, veličina stambenog prostora, cjelovitost obitelji i bračni status te materijalni i radni status, a razlikuju se samo po stupnju obrazovanja (Savanović,2010). Udomitelji djece imaju nešto viši stupanj obrazovanja u odnosu na udomitelje odraslih (Savanović,2010). U većini slučajeva udomitelji su žene odnosno 2/3 što ni ne čudi obzirom da je dosta osoba nezaposleno od kojih je većina ženskog spola (Savanović,2010). Također ne postoji razlika niti u visini prihoda za obje vrste udomitelja (Savanović,2010). Udomitelji za djecu primaju prosječnu visinu naknade 3693kn, dok udomitelji za odrasle 3654kn (Savanović,2010). Nadalje veličina stambenog prostora iznosi za obje vrste udomitelja oko 100m², većinom se tu radi o dvočlanoj i bračnoj zajednici (Savanović,2010). Također većina udomitelja u obje skupine je nezaposlena ili u statusu nezaposlene osobe, dok najčešći prihodi koje posjeduju su mirovine nekog člana, povremenog rada ili rada u poljoprivredi (Savanović,2010).

Kako bi udomitelji uspješno odgovorili na sve poteškoće koje sa sobom korisnik nosi tu je svakako i značajna socijalna podrška. Socijalna podrška se definira kao “ postojanje ili dostupnost osoba na koje se oslanjamo, koje nam daju do znanja da se o nama brinu, vole nas i cijene te da sadržava dva osnovna međusobno neovisna elementa: a) percepciju o dovoljnom broju dostupnih osoba na koje se možemo osloniti u slučaju potrebe i b) stupanj zadovoljstva koji pruža dostupna podrška.“ (Štambuk i Penava Šimac, 2021.:135).

Socijalnu podršku za starije osobe u udomiteljstvu možemo percipirati kao podršku koju udomitelji pružaju starijim osobama, ali i kvalitetu dobivene pomoći i stupanj zadovoljstva (Štambuk i Penava Šimac, 2021). Socijalnu podršku udomitelji djece i odraslih najčešće dobivaju od članova uže obitelji, a najrjeđe se za podršku obraćaju nevladinim organizacijama (Savanović,2010). Obje skupine dobivaju

materijalnu pomoć u obliku mjesečne naknade za korisnike (Savanović,2010). Također istraživanje Sabolić i Vejmelka (2015) navodi da su što se tiče podrške najviše zadovoljstvo iskazano je podrškom od strane neformalne socijalne mreže zatim lokane zajednice (grada, škole), dok po pitanju podrške od strane stručnjaka mišljenja su podijeljena dok jedni navode da su zadovoljni dostupnošću stručnjaka, drugi navode da su stručnjaci nezainteresirani i nedostupni. Savjetodavnu pomoć stručnjaka udomitelji odraslih osoba dobivaju u većem opsegu, dok udomitelji za djecu češće imaju pravo na jednokratnu novčanu naknadu u odnosu na udomitelje odraslih (Savanović,2010).

Nije samo nužno sprovesti postupak udomljavanja već je nužno i da samo udomiteljstvo kasnije bude kvalitetno i efikasno. Efikasnost udomiteljstva mjeri se putem duljine smještaja u udomiteljstvu, broju udomljavanja, broju prekida udomiteljstva, broj povrataka djece u njihovu biološku obitelj i stupnju ispunjenja postavljenih ciljeva, iako oni su dosta upitni jer se iz njih ne saznaje ništa o funkcioniranju i prilagodbi na udomiteljstvo pa samim time ne možemo evaluirati djelotvornost programa udomiteljstva (Laklija, 2011).

Duljina smještaja u udomiteljsku obitelj kao jedna od bitnih odrednica efikasnosti udomiteljstva je upitna. O svjedoči i istraživanje Laklija i Petrović (2023) u kojem su stručnjaci naveli da bi se na udomiteljstvo trebalo gledati kao na privremeni smještaj jer se dosta često pojavljuje situacija da udomitelji ne žele posvojiti dijete jer time gube pravo na naknadu, a dijete ispunjava sve uvjete za posvojenje te se udomiteljstvo nastavlja sve do punoljetnosti/udaje djeteta čime se ne prazne postojeći kapaciteti udomiteljske obitelji dug period, a novih udomitelja nema. Tako da navode da bi se individualni plan djeteta trebao češće revidirati (Laklija i Petrović, 2023).

Također sama efikasnost i uspješnost udomljavanja ovisi i o kvalitetno provedenom procesu uparivanja. Ako gledamo proces uparivanja u Republici Hrvatskoj može se govoriti o tzv. kompromisnom uparivanju (Laklija i Brkić, 2022). U Republici Hrvatskoj odabir prikladnog smještaja prema iskazu stručnjaka najviše se veže uz obiteljske prilike i karakteristike djeteta, pa su sukladno tome stručnjaci najčešće skloni u udomiteljsku obitelj smještavati djecu žrtve zlostavljanja i zanemarivanja u obitelji i djecu bez roditeljske skrbi, najčešće niže kronološke dobi

koja su lakše traumatizirana, bez poremećaja u ponašanju te koja su emocionalno »osjetljiva« (Sladović Franz, 2004., prema Laklija i Brkić, 2022). No puno češće istraživanja pokazuju da to u praksi ipak nije tako već da se dijete smještava u prvu slobodnu udomiteljsku obitelj što sukladno svim pokazateljima nije najučinkovitije i najsvrsishodnij (Vejmelka i Sabolić, 2015.)

Nadalje sljedeći važan aspekt je svakako i edukacija koju prolaze udomitelji te se ona može smatrati dijelom šireg pojma socijalne podrške, odnosno uspješnost i kvaliteta edukacije. Što se tiče same uspješnosti i kvalitete edukacije istraživanja pokazuju različita mišljenja.

Prema istraživanju Sabolić i Vejmeka (2015) edukacijama koje se provode tijekom osposobljavanja udomitelja i dodatnim edukacijama koje se provode su zadovoljstvo iskazali i stručnjaci i udomitelji, odnosno navode da su edukacije korisne, opširne i dobro pripremljene. Također ako se pogleda istraživanje Družić Ljubotina i sur. (2005) koje je provedeno među udomiteljima ono jasno pokazuje da udomitelji smatraju da imaju dovoljno znanja koja najviše proizlaze iz njihova dugogodišnjeg iskustva udomiteljstva. Sljedeće istraživanje pokazuje da su udomitelji izrazito zadovoljni edukacijom koja se provodi prije dobivanja licencije, dok nisu zadovoljni edukacijama i podrškom nakon dobivanja licencije i udomljavanja te upravo zbog toga često udomiteljstvo završi prekidom (Bogović i sur., 2022).

U istraživanju Ajduković i sur. (2005) razlika u mišljenju između udomitelja i stručnjak pokazala se po pitanju udomiteljstva gdje stručnjaci iskazuju negativniji stav prema udomiteljstvu u odnosu na opću populaciju što se nužno ne povezuje sa sumnjom u ovo humano i plemenito djelo, već po vlastitom iskustvu na udomiteljstvo i udomljavanje gledaju realnije uzimajući i činjenicu da $\frac{3}{4}$ ispitanih stručnjaka smatra da udomiteljima nedostaje dovoljna razina znanja i edukacija za obavljanje udomiteljstva što svakako utječe na kvalitetu ove socijalne usluge. Nadalje po pitanju koristi od edukacije u sličnom postotku i udomitelji za odrasle i za djecu pokazuju korisnost od edukacija te da im je ona pomogla u udomiteljstvu (Savanović, 2010).

Neodrživost modela potvrđuje i iskustvo Velike Britanije koja je pokušala skrb o djeci zatvorivši javne ustanove prebaciti na lokalnu zajednicu što se nije pokazalo učinkovito iz razloga što nisu proveli dovoljnu razinu edukacije koja se pokazala

ključnim faktorom jer je znatno smanjila razinu kvalitete usluge te ona nije bila zadovoljavajuća (Stubbs i Warwick, 2002., prema Ajduković i sur., 2005).

Nadalje Sabolić i Vejmelka (2015) također navode da je izrazito važno povećati kvalitetu udomiteljstva povećanjem dostupnosti i opsega edukacija namijenjenih udomiteljima koje ne bi isključivo provodili Zavodi za socijalnu skrb već i ostale organizacije civilnog društva poput primjerice udruga (Sabolić i Vejmelka, 2015). Tako da danas u Republici Hrvatskoj postoji mreža udomitelja za djecu pod nazivom Forum udomitelja. To je neprofitna organizacija koja ima za misiju stvaranje, poticanje i pružanje podrške razvoju i praksi kvalitetnog udomiteljstva u Hrvatskoj (Forum, 2024). Jedna od djelatnosti je svakako i provođenje edukacija, no osim toga Forum se bavi i uspostavljanjem mreže podrške, aktivnostima zagovaranja, pružanja informacija, povezivanja i suradnje s udrugama udomitelja, udomiteljima, djecom i mladima te s drugim osobama, institucijama i organizacijama (Forum udomitelja, 2024). Značaj edukacije je svakako vidljiv i u činjenici da je udomiteljima obično prvo iskustvo udomljavanja najteže neovisno radi li se o nesrodničkom ili srodničkom udomiteljstvu, a da čak 40% novih udomitelja prema istraživanjima odustane u prvoj godini od bavljenja udomiteljstvom što se često pripisuje nedovoljnoj pripremi i edukaciji udomitelja (Bogović i sur., 2022).

Istraživanje Barišec i Laklija (2014) provedeno nad udomiteljima osoba s duševnim smetnjama navodi da je jedan od nedostataka i stvari koje bi se trebale popraviti edukacije.

Stručnjaci kao jedan od izazova navode i nezainteresiranost i nedovoljnu educiranost udomitelja za bavljenje udomiteljstvom maloljetnih trudnica i roditelja s djecom što je u skladu s dosadašnjim stranim istraživanjima koja navode da rijetko kad udomitelji se opredjeljuju biti udomitelji ove skupine korisnika već spletom okolnosti postanu udomitelji ove skupine poput primjerice maloljetnice koja zatrudni tijekom smještaja u udomiteljskoj obitelji (Laklija i sur., 2022). Stručnjaci također kao jedan od uvjeta za bavljenje udomiteljstvom ove skupine korisnika svakako smatraju minimalno završeno srednjoškolsko obrazovanje ili čak fakultetsko obrazovanje usmjereno pomagačkoj struci, te osim toga smatraju da bi udomitelji trebali posjedovati specifična znanja iz područja razvojne psihologija, komunikacijskih

vještina, roditeljstva i roditeljskih vještina te znanja povezana s zdravstvenom skrbi o trudnicama i njegovom djece (Laklija i sur., 2022). Tu se vidi velika suprotnost između zakonodavca i struke. S jedne strane zakonodavac nije specificirao udomiteljsku skrb za ovu skupinu korisnika, dok s druge strane struka se zalaže za specifične edukacije i više naginju ka specijaliziranom udomiteljstvu što je vidljivo da aktualnim Zakonom o udomiteljstvu zakonodavac nije predvidio (Laklija i sur., 2022).

Unatoč tome što je dosta istraživanja pokazalo zadovoljstvo edukacijom postavlja se pitanje profesionalizacije udomiteljstva koje se želi postići, odnosno to i naglašava sam proces deinstitutionalizacije što dovodi do pitanja hoće li edukacije ove razine i kvalitete biti dostatne (Sabolić i Vejmelka, 2015). Na udomitelje se više ne gleda samo kao na osobe koje bi trebale biti roditelji djeci i odgojiti ih već kao na stručnjake koji bi trebali raditi sa djecom i sa biološkom obitelji te se time stavlja sve veći naglasak na potrebu i tendenciju profesionalizacije udomiteljstva kako bi udomitelji mogli odgovoriti na sve izazove koji se pred njih stavljaju (Rutter, 2000.; Barber i Delfabbro, 2004.; Sinclair, 2005.; Thoburn, 2009.; prema Laklija, 2011). Jedan od svakako prijedloga kako bi se potencijalne nove specijalizirane udomitelje privuklo prema mišljenju stručnjaka je profesionalizacijom udomiteljstva kojom bi bili regulirani uloga, status i prava udomitelja te povećanje naknade za bavljenje udomiteljstvom (Čičak i Laklija, 2018).

Unatoč pitanju dostatne kvalitete edukacije uslijed profesionalizacije udomiteljstva smještaj djece u institucije pogotovo one izrazito niske dobi pokazala su istraživanja negativno utječe na njihov daljnji psihosocijalni razvoj, pa sukladno tome stručnjaci zazivaju nastavak procesa deinstitutionalizacije (Browne, 2009., Jovančević, 2008., Johnsoni sur., 2006., Radočaj, 2005., Vejmelka, 2012., prema Sabolić i Vejmelka, 2015). Sukladno tome vodeći se i idejom koju zagovara Konvencija o pravima djece da je pravo svakog djeteta odrastanje u obiteljskom okruženju trebalo bi se što je moguće više ulagati resurse u razvoj kvalitetnog udomiteljstva ponajprije stavljaajući veliki naglasak na bolju edukaciju udomitelja te povećanje postojećeg broj udomitelja (Laklija, 2009., Ivković i Žižak 2010., Jelavić i Žic-Grgat, 2005., Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, 2010., Laklija, 2011., prema Sabolić i Vejmelka, 2015).

Osim same činjenice provođenja edukacije jako je bitno i planiranje edukacije, odnosno uzeti u obzir i čuvanje djece prilikom provođenja edukacije te geografsku blizinu edukacije budući da se edukacije često održavaju u većim gradovima, a udomitelji se nalaze u rubnim dijelovima gradova ili u ruralnim sredinama (Bogović i sur., 2022). Također jedan od problema prilikom provođenja edukacija mogu biti i edukatori koji najčešće nemaju dovoljno kompetencija iz metodike podučavanja, obrazovanja odraslih, evaluacije ishoda edukacije i slično (Bogović i sur., 2022). Nadalje za nove udomitelje bi izrazito bilo korisno poslušati iskustva postojećih udomitelja (Bogović i sur., 2022). Svakako važna komponenta za uspješan rad udomitelja predstavlja i dostupnost methodske supervizije za udomitelje (Bogović i sur., 2022).

Osim socijalne podrške svakako je važno osvrnuti se i na dostupnost udomiteljstva u Republici Hrvatskoj. Iako udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj ima dugu tradiciju i dalje za neke skupine korisnika udomljavanje je vrlo rijetko (Strategija razvoja sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016., 2011). Kao područje sa većim bojem udomiteljskih obitelji romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj svakako se može izdvojiti Međimurska županija (Krčar i Laklija, 2018). Prema Krčar i Laklija (2018) u Međimurskoj županiji navode da je bilo 153 udomljene djece, od kojih je njih 86 bilo romske nacionalne manjine većinom školske dobi, dok ih je manje bilo predškolske dobi i s teškoćama u razvoju. Unatoč tendencijama da se razvije udomiteljstvo za djecu romske nacionalne manjine ono je izrazito nerazvijeno budući da kod njih postoji izazov zadržavanja vlastitog kulturnog identiteta što najbolje mogu ispuniti udomitelji romske nacionalne manjine kojih nema dovoljno zbog čega djeca ostaju u institucijama o čemu svjedoče i statistički podaci (Krčar i Laklija, 2018).

Strategija razvoja sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016. (2011) također navodi da u Republici Hrvatskoj postoji izrazita regionalna razlika u rasprostranjenosti udomiteljstva s naglaskom da je ono najdostupnije u Sjevernoj Hrvatskoj. To potvrđuje i Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026. (2021) koji navodi da je udomiteljstvo izrazito nerazvijeno pogotovo ako se gleda s aspekta velikih regionalnih razlika i podatka da je i dalje više od 1000 djece smješteno u

ustanovama za skrb neka i po više godina (Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026., 2021).

Regionalna razlika nije samo vidljiva po pitanju udomiteljstva djece već i po pitanju udomljavanja odraslih osoba. U većini županija postoji više udomiteljskih obitelji za odrasle u odnosu na djecu, iako postoje izuzetci poput Varaždinske županije gdje su 63 udomiteljske obitelji koje udomljavaju odrasle osobe naspram 108 udomiteljskih obitelji za djecu, nadalje Splitsko-dalmatinska županija gdje je 18 udomiteljskih obitelji namijenjenih za smještaj odraslih osoba dok je 107 udomiteljskih obitelji namijenjeno smještaju djece te Grad Zagreb koji ima 43 udomiteljske obitelji za smještaj odraslih osoba i 155 udomiteljskih obitelji za djecu (Svjetska banka, 2019). Također zanimljiv je podatak da unatoč malom broju udomiteljskih obitelji za odrasle osobe u Zagrebu smješten je izrazito veliki broj korisnika u njima za standarde Republike Hrvatske odnosno 291 korisnik u 43 udomiteljske obitelji (Svjetska banka, 2019). Najmanji broj udomiteljskih obitelji i smještenih korisnika je u Ličko-senjskoj, Šibensko-kninskoj, Dubrovačko-neretvanskoj, Istarskoj i Primorsko-goranskoj županiji, dok je najveći broj udomiteljskih obitelji smješten u Zagrebačkoj, Koprivničko-križevačkoj, Osječko-baranjskoj županiji i Gradu Zagrebu (Svjetska banka, 2019).

Tablica 5. Dostupnost udomiteljstva u županijama Republike Hrvatske

Županija	Broj udomiteljskih obitelji(odrasli)	Broj korisnika (odrasli)	Broj udomiteljskih obitelji (djeca)	Broj korisnika (djeca)
Zagrebačka	306	372	93	125
Krapinsko-zagorska	56	143	29	75
Sisačko-moslavačka	119	329	52	99
Karlovačka	95	184	42	84
Varaždinska	63	126	108	185
Koprivničko-križevačka	165	222	90	172
Bjelovarsko-bilogorska	123	197	52	96
Primorsko-goranska	6	77	65	116
Ličko-senjska	7	22	4	17
Virovitičko-podravska	66	142	26	62
Požeško-slavonska	19	41	7	32
Brodsko-posavska	127	201	49	86

Zadarska	16	55	31	52
Osječko-baranjska	159	283	119	207
Šibensko-kninska	2	17	11	32
Vukovarsko-srijemska	66	141	62	123
Splitsko-dalmatinska	18	51	107	174
Istarska	9	19	25	46
Dubrovačko-neretvanska	2	10	5	12
Međimurska	29	83	71	146
Grad Zagreb	43	291	155	223

Izvor: Regionalna dostupnost socijalnih usluga u Hrvatskoj(2019.) Zagreb :The World Bank

Te regionalne razlike potvrđuje i prva Nacionalna studija o dostupnosti socijalnih usluga, iako se ona ne fokusira na razliku među županijama već su Republiku Hrvatsku podijelili na tri regije: Panonsku, Jadransku te Sjevernu Hrvatsku i Grad Zagreb (Knezić i Opačić, 2021). Ako gledamo dostupnost usluge udomiteljstva ona je u regiji Sjeverne Hrvatske i Grada Zagreba dostupnija u odnosu na preostale dvije regije (Knezić i Opačić, 2021). Ako gledamo zasebno udomiteljstvo za pojedine kategorije korisnika udomiteljstvo za osobe s duševnim smetnjama najdostupnije u Sjevernoj Hrvatskoj i Gradu Zagrebu sa 57,69%, dok je u preostale dvije regije puno manje zastupljeno odnosno 26,92% u Panonskoj Hrvatskoj te 15,38% u Jadranskoj Hrvatskoj (Knezić i Opačić, 2021). Slična je situacija i za udomiteljstvo za osobe s invaliditetom koje je s 53,25% zastupljeno u Sjevernoj Hrvatskoj i Gradu Zagrebu, dok je puno manja zastupljenost u Panonskoj Hrvatskoj (28,57%) i Jadranskoj Hrvatskoj (18,18%) (Knezić i Opačić, 2021). Nadalje udomiteljstvo za starije osobe je dostupno u Sjevernoj Hrvatskoj i Gradu zagrebu (40,74%) te Panonskoj Hrvatskoj (41,36%), dok u Jadranskoj Hrvatskoj (17,90%) puno slabije razvijeno (Knezić i Opačić, 2021). Udomiteljstvo za djecu bez odgovarajuće roditeljske je najdostupnije u regiji Sjeverne Hrvatske i Grada Zagreba (44,64%), a manje zastupljena u Panonskoj Hrvatskoj (31,55%), dok je najmanje dostupna u Jadranskoj Hrvatskoj(23,81%) (Knezić i Opačić, 2021). Također i specijalizirano udomiteljstvo za djecu s teškoćama u razvoju je najzastupljenije u Sjevernoj Hrvatskoj i Gradu Zagrebu(44,00%), dok je manje zastupljeno u Panonskoj Hrvatskoj (34,00%), a najmanje u Jadranskoj Hrvatskoj (22,00%) (Knezić i Opačić, 2021). Iz podataka je vidljivo da je usluga udomiteljstva uzimajući u obzir sve kategorije korisnika najviše dostupna u Sjevernoj Hrvatskoj i Gradu Zagrebu, dok je najmanje dostupna u Jadranskoj Hrvatskoj.

Prema navodima Svjetske banke (2019) udomiteljstvo se većinom razvijalo u ruralnim dijelovima Republike Hrvatske. Izuzetak jedino predstavlja Osječko-baranjska županija gdje se udomiteljstvo nije razvijalo sustavnim djelovanjem državnih i lokalnih službi, već pod utjecajem djelovanja nevladinih organizacija. Broj udomiteljskih obitelji se smanjuje u prethodnim godinama unatoč težnjama da se broj udomiteljskih obitelji poveća (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2021). Također to je posebno karakteristično za mlađe udomitelje i višeg stupnja obrazovanja što se može djelomično pripisati i sve češćem iseljavanju mladih iz Republike Hrvatske (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2021).

Tablica 5. Ključni aspekti udomiteljstva u Republici Hrvatskoj

Dimenzije	Karakteristike
Tipovi udomiteljstva	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicionalno • Udomiteljstvo kao zanimanje (specijalizirano i standardno) • Srodničko • Specijalizirano – slabo razvijeno • Korisnici – odrasli i djeca
Profesionalno udomiteljstvo	<ul style="list-style-type: none"> • Udomiteljstvo kao zanimanje • Mirovinsko i zdravstveno osiguranje • Prava za vrijeme nezaposlenosti • nerazvijeno u RH
Uvjeti	<ul style="list-style-type: none"> • Stambeni • Socijalni • Minimalno srednjoškolsko obrazovanje (osim srodničkog) • Punoljetna osoba • Hrvatski državljanin • Mlađa od 60 godina • Ima prebivalište i živi u RH • Ima poslovnu sposobnost
Procesi	<ul style="list-style-type: none"> • Rekrutiranje novih udomitelja – intrinzična motivacija najčešće • Informiranje potencijalnih udomitelja (Internet, televizija, radio, brošure..) • Tri vrste edukacija nakon kojih se dobiva licencija (osposobljavanje, dodatno osposobljavanje i godišnja edukacija) • Uparivanje- najčešće prvi dostupni udomitelj

	<ul style="list-style-type: none"> • Nadzor (CZSS te inspekcijska služba ministarstva nadležnog za poslove socijalne skrbi)
Sustav podrške	<ul style="list-style-type: none"> • Stručnjaci, neformalna podrška, lokalna zajednica • Zadovoljstvo neformalnom podrškom najviše, a najmanje podrškom stručnjaka • Metodska supervizija, jednokratna novčana pomoć, savjetodavna pomoć
Dostupnost	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalna nejednakost u dostupnosti • Veća razvijenost ruralni dijelovi • Udomiteljstvo najviše dostupno u Sjevernoj Hrvatskoj i Gradu Zagrebu • najmanje dostupno u Jadranskoj Hrvatskoj

Izvor: Bogović i sur., 2022; Knezić i Opačić, 2021; Laklija, 2011; Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i edukacije udomiteljske obitelji (NN, 63/2019); Sabolić i Vejmelka, 2015; Savanović, 2010; Štambuk, i Penava Šimac, 2021; Zakon o udomiteljstvu (NN, 115/18, 18/22)

5. Diskusija

Budući da postoje različito definirane odrednice pojedinih aspekta udomiteljstva po tome se može i podijeliti samo udomiteljstvo pojedine europske zemlje. Republika Hrvatska obzirom da je europska zemlja potpada pod trendove koji su zastupljeni diljem Europe, a utječu na udomiteljstvo svake europske zemlje. Prije svega prisutan je trend povećane potražnje za socijalnim uslugama uključujući institucionalne i izvaninstitucionalne usluge (Bežovan i sur., 2019). Na to svakako utječu pojave sveprisutne u društvima europskih zemalja koje uključuju proces starenja stanovništva, zapošljavanje žena i promjene u svijetu plaćenog rada (Bežovan i sur., 2019). Osim tih trendova za razvoj udomiteljstva svakako su značajni procesi deinstitutionalizacije i transformacije ustanova socijalne skrbi kojim su obuhvaćene sve zemlje EU-a (Dragičević Prtenjača i sur., 2023). Taj trend po pitanju pružanja socijalnih usluga nije zaobišao niti Republiku Hrvatsku budući da su glavni trendovi po pitanju socijalnih usluga kod nas deinstitutionalizacija i privatizacija (Bežovan i sur., 2019). Budući da je vidljiva sve veća kriza socijalne države to otvara prostor za neprofitne organizacije, a samim time i razvoj kombinirane socijalne politike (Bežovan, 2000). Budući da je Republika Hrvatska socijalna država to se i na nju odnosi. Također pluralizam u pružanju socijalnih usluga se prepoznaje kao okvir modernizacije socijalne države (Matančević, 2014). Sam njezin nedostatak kao jedne socijalne države vidljiv je u ne poštovanju jednog od temeljnih načela, a to je načelo

jednakosti (Babić, 2018). Budući da udomiteljstvo nije jednako rasprostranjeno i dostupno stanovnicima Republike Hrvatske jasno je da se to načelo ne poštuje (Babić, 2018).

Tako da to predstavlja jedan od izazova u narednom periodu. Osim tog izazova, izazovi udomiteljstva su mnogobrojni od primjerice smještavanja određene skupine korisnika koji može predstavljati izuzetno izazovnu situaciju, ne informiranje udomitelja o samom korisniku koji bi trebao doći na smještaj, brojne poteškoće koje korisnik nosi sa sobom iz biološke obitelji, komunikacija s biološkom obitelji i slično. Pregledom istraživanja takvih tema jasno je da se tu radi o brojnim izazovima koji itekako mogu utjecati na ishode udomiteljstva, a u konačnici i prekid udomiteljstva.

Osim samih izazova koji se stavljaju pred udomitelje tu su svakako značajni i nedostaci udomiteljstva kao instituta. Oni su mnogobrojni i poneki se vuku godinama unatoč tendencijama za poboljšanjem i stavljanjem njih kao ciljeva koje je potrebno ostvariti u pojedine dokumente poput primjerice Operativnog plana deinstitucionalizacije, prevencije institucionalizacije i transformacije pružatelja socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj od 2022. do 2027. godine

Prilikom analiziranja ovakve široke teme izrazito je bitno sagledati aspekte svih osoba uključenih u sam postupak udomljavanja pri čemu se misli na stručnjake, udomiteljsku obitelj, djecu unutar udomiteljske obitelji i udomljene osobe. Svaka od tih perspektiva daje pojedinu sliku i novi pogled na temu udomiteljstva, izazove u udomiteljstvu i poboljšanje kvalitete udomiteljstva te donošenje novih politika koje će pratiti potrebe svih dionika u udomiteljstvu. Jako je bitno istražiti stav stručnjaka prema pojedinim pitanjima jer upravo oslušujući njihov stav moguće je napraviti pozitivne pomake u sustavu kao što je to primjerice napravljeno u slučaju uvođenja supervizije ili pak uklanjanja sekundarne viktimizacije od strane stručnjaka žrtava silovanja te je moguće vidjeti i razliku u stavovima između stručnjaka i opće populacije (Ajduković i sur., 2005). To je vidljivo primjerice u istraživanju Ajduković i sur. (2005). u kojem stručnjaci iskazuju negativniji stav u odnosu na opću populaciju. Tako i po pitanju udomiteljstva potrebno je sagledati također i stavove svih dionika kako bi se riješili pojedinih izazova udomiteljstva.

Svakako jedan od izazova je udomljavanje djeteta s specifičnim problemima poput problema u ponašanju. Bihevioralni problemi i emocionalne poteškoće djeteta s problemima u ponašanju u udomiteljskoj obitelji mogu se manifestirati kroz pojavu povučenosti, anksioznosti, depresivnosti, fobije, agresivnog ponašanja, antisocijalnog ponašanja, problema s hranjenjem, izljevima bijesa, hiperaktivnošću i sl. što može biti posljedica brojnih seljenja u udomiteljske obitelji i domove (Čičak i Laklija, 2018). Također istraživanja pokazuju da više od polovice djece i mladih s problemima u ponašanju koji se nalaze u udomiteljskim obiteljima ima iskustvo depresije, anksioznosti, ovisnosti o lijekovima ili posttraumatski stresni poremećaj, a više od 20% ima višestruke probleme (Čičak i Laklija, 2018). Nadalje praksa u Europi pokazuje da se u udomiteljske obitelji najčešće smještavaju starija djeca koja imaju veći stupanj ozbiljnih emocionalnih, bihevioralnih i psiholoških poteškoća (Čičak i Laklija, 2018).

Uloga udomitelja djece s problemima u ponašanju je vrlo kompleksna jer osim problema u ponašanju i navedenih poteškoća ona često sa sobom nose brojne čimbenike rizika poput primjerice iskustvo zlostavljanja i zanemarivanja, socioekonomske deprivacije, separacija od figure privrženosti koji mogu dovesti do posttraumatskog stresnog poremećaja, manifestacije zdravstvenih, obrazovnih, razvojnih, ponašajnih i psihičkih problema (Čičak i Laklija, 2018). Sukladno svim navedenim činjenicama jasno je da se udomitelji moraju znati nositi sa svim poteškoćama te imati na raspolaganju dostupnu sustavnu podršku od strane stručnjaka i adekvatnu edukaciju kako bi na vrijeme prepoznali poteškoće i potražili stručnu pomoć.

Još neki od izazovnih korisnika su i djeca s teškoćama u razvoju ili s iskustvom dugoročne traume u biološkoj obitelji poput alkoholizma, tjelesnog i fizičkog zlostavljanja i sl. (Krčar i Laklija, 2018). Ako pak pogledamo druge skupine korisnika poput djece s Down sindromom ona isto sa sobom donose specifične poteškoće prilikom kojih se očekuju specifična znanja i vještine od udomitelja. Svakom djetetu je potreban život u emocionalno stabilnoj okolini (Ljubešić, 2005). Što se tiče djece s Down sindromom njima je potrebno pružiti mogućnost pristupa informacijama, strpljivo im govoriti kako bi ih se moglo upoznati sa svijetom koji ih okružuje (Ljubešić, 2005). Njihove emocije su izrazito snažne te dovode do toga da ih one

preplavljaju, izriču ih vrlo spontano i izravno dok se one izmjenjuju vrlo brzo (Ljubešić, 2005). Upravo zato potrebno je pružiti podršku udomiteljima s ciljem omogućavanja djeci s Down sindromom dolazak u dodir s vlastitim osjećajima, mogućnost imenovanja svojih osjećaja, prepoznavanja osjećaja kod drugih, dijeljenje svojih osjećaja s drugima i sl. (Ljubešić, 2005). Djeca s Down sindromom imaju određena odstupanja u kognitivnom razvoju koja se manifestiraju poteškoćama u zaključivanju, razumijevanju i pamćenju poput primjerice težeg zadržavanja auditivnih informacija, kratkoročnog zadržavanja informacija i sl. (Škrbina, 2010). Sniženo intelektualno funkcioniranje može biti različitih razina od najtežih ka umjerenim pa do čak djece koja gotovo da nemaju intelektualnih teškoća, iako većina djece iskazuje umjerene intelektualne teškoće na koje se može utjecati ukoliko se primijene prilagođene metode, tehnike i principi rada od rane dobi što može dovesti do daleko većih razina sposobnosti (Škrbina, 2010). Razvoj govora započinje od najranije dobi, a kod djece s Down sindromom on je također specifičan, odnosno na razvoj komunikacijskih vještina mogu utjecati mnogobrojni senzorni, perceptivni, fizički i kognitivni problemi (Škrbina, 2010). Upravo zbog svih ovih poteškoća koje se mogu javiti za udomitelje, udomiteljstvo djece s Down sindromom može predstavljati jako veliki izazov, pogotovo ako stručna podrška izostane (Škrbina, 2010).

Također jedna od skupina koja nose sa sobom specifične izazove su i djeca romske nacionalne manjine. Budući da kao što je već ranije navedeno udomitelja romske nacionalne manjine nedostaje, a za ostale udomitelje udomljavanje ove kategorije korisnika može predstavljati izazov. To potvrđuje i Nacionalna strategija za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine (Vlada RH, 2012) koja navodi da postoji izraziti problem u regrutiranju novih udomiteljskih obitelji romske nacionalne manjine zbog same infrastrukture romskih naselja, dohodovnog cenzusa koje ne ispunjavaju zainteresirane romske obitelji, problem nedovoljne razine stručne spreme, ali i problem gledanja na udomiteljstvo kao vid zarade. Prilikom udomljavanja djeteta romske nacionalnosti s brojnim izazovima se susreću i udomitelji zbog nepoznavanja romskog jezika, kulture i tradicije, pa im je svakako podrška stručnjaka u tom segmentu nužna (Marčac, 2014, prema Krčar i Laklija, 2018). Nadalje zbog pripadnosti romskoj zajednici često se izdvojena djeca pogrešno ubroje u djecu s

intelektualnim teškoćama čime se još drastičnije smanjuje mogućnost udomljavanja i posvojenja (Anghel, Herczog i Dima, 2013., prema Krčar i Laklija, 2018). O tome također i svjedoči statistika koja pokazuje da su djeca romske nacionalne manjine zastupljenija u odnosu na ostale u institucionalnoj skrbi (Krčar i Laklija, 2018). Nadalje istraživanje Laklija (2009) navodi da su prilikom ispitivanja udomiteljica o njihovoj spremnosti udomljavanja pojedinih kategorija korisnika izrazile osrednju spremnost udomljavanja djece romske nacionalne manjine..

Osim nedostatnog regrutiranja novih udomiteljskih obitelji romske nacionalne manjine tu je svakako prisutan i trend slabog odaziva novih udomiteljskih obitelji uopće. Zbog nedovoljnog regrutiranja novih udomiteljskih obitelji dolazi do posljedice da se djeca smještavaju daleko od svojih bioloških roditelja i lokalne zajednice budući da nema slobodnog mjesta u udomiteljskim obiteljima ili uopće udomitelja u tim područjima (Laklija i Brkić, 2022). Poseban problem predstavlja nedovoljan broj specijaliziranih udomitelja koji je prepoznat i u Nacionalnom planu oporavka i otpornosti 2021. – 2026. koji navodi nedostatno razvijeno specijalizirano udomiteljstvo za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom. Obzirom da nije bio niti jedan registrirani specijalizirani udomitelj za djecu u periodu od 2019 do 2022. godine zakonodavac je napravio izmjenju Zakona o udomiteljstvu 2022. godine (NN, 18/2022) kojim se proširio krug zanimanja koji se mogu baviti ovom vrstom udomiteljstva te su tri godine radnog staža smanjene na godinu dana te je on mogao biti ostvaren i u radu s djecom i mladima, a ne nužno s osobama kojima je potreban najveći stupanj podrške (Barišić, 2023).

Taj problem ističu i Čičak i Laklija (2018) te da se zbog toga često djeca s problemima u ponašanju smještavaju u tradicionalno udomiteljstvo umjesto u specijalizirano (Čičak i Laklija, 2018). To potvrđuje i istraživanje Sabolić i Vejmelka (2015) koji navode da uslijed nedovoljnog broja specijaliziranih udomitelja djeca s teškoćama u razvoju se smještavaju izvan primarne sredine što nosi sa sobom brojne negativne posljedice poput gubitka kontakta s bliskim osobama te socijalnu isključenost, ali i do nedostatka aktivnosti za udomljenu djecu s teškoćama u razvoju.

Također i maloljetne majke i trudnice predstavljaju izazov budući da udomitelji kao što je već ranije navedeno vrlo rijetko se odlučuju na udomljavanje ove kategorije

korisnika već često spletom okolnosti postaju njihovi udomitelji (Laklija i sur., 2022). Kao jednu od svakako izazovnih situacija navodi se ukoliko maloljetnica smještena u udomiteljsku obitelj zatrudni tijekom smještaja te je u takvim situacijama praksa da ona ostane i dalje u udomiteljskoj obitelji, a nakon poroda često dolazi do miješanja osjećaja sreće i straha s čime se udomitelji moraju suočiti (Laklija i sur., 2022). Također tu i nedovoljno educirani udomitelji mogu dodatno pojačati negativne emocije kod maloljetne majke budući da oni mogu biti i izraziti izvor podrške, ali i izraziti izvor stresa (Laklija i sur., 2022). Primjerice ukoliko nisu dobar dio dana prisutni u obitelji već primjerice odlaze na posao ili pak pretjerano preuzimaju ulogu majke mogu postati značajan izvor stresa (Laklija i sur., 2022). Maloljetne majke i trudnice se često susreću sa mnogobrojnim poteškoćama koje utječu na njihovu roditeljsku ulogu poput difuzije identiteta, poteškoćama s povjerenjem, manjkom samostalnosti, nižim samopouzdanjem te stigmom od strane okoline (Dobrotić, Pećnik i Baran, 2015. ; prema Laklija i sur., 2022). Također neke od edukacija koje bi prema stručnjacima udomitelji trebali proći su i način uključivanja oca djeteta u razvoj tog djeteta, nadalje biološke obitelji te zajednice. Ukoliko udomitelji ne znaju kako se nositi s poteškoćama koje bi prilikom toga nastale to može biti izrazito iscrpljujuće za same udomitelje (Laklija i sur., 2022).

Dakle sukladno tome zakonodavac bi trebao jasnije definirati prava i dužnosti udomitelja trudnica ili roditelja s djetetom, ali bi trebali biti upoznati i s izazovima koje preuzimanje ove uloge sa sobom nosi (Laklija i sur., 2022). Rezultati istraživanja provedeno nad stručnjacima Laklija i sur. (2022) navodi da je udomiteljstvo ove skupine korisnika izrazito nerazvijeno u Republici Hrvatskoj te stručnjaci navode izrazito oskudno iskustvo u ovom području što nije ni čudno obzirom na statističke podatke o broju ovih korisnika u udomiteljstvu. Također ova skupina korisnika što je već ranije navedeno čak niti u Zakonu o udomiteljstvu nije prepoznata kao primarna već tek kada se oslonimo na Zakon o socijalnoj skrbi u njemu se mogu pronaći i ove skupine korisnika kao korisnici udomiteljstva, iako prethodnim Zakonom o udomiteljstvu je bila obuhvaćena, a izrazito je nerazvijeno udomiteljstvo za njih (Laklija i sur., 2022).

Osim poteškoća koje sa sobom nosi pojedina skupina korisnika jedan od izazova prilikom udomljavanja koju navode udomitelji je problem ophođenja s

korisnicima jer često prije samog udomljavanja udomitelji ne znaju kako se nositi s pojedinim korisnicima odnosno ne znaju njihove potrebe i osobine ličnosti te je to faza kad je udomiteljima izrazito potrebna pomoć i podrška pogotovo stručnjaka (Laklija i Barišec, 2014). Izrazito je važno upravo zbog toga da udomitelji budu pravovremeno informirani o poteškoćama koje djeca nose sa sobom kako bi pravovremeno prepoznali i otkloni poteškoću (Čičak i Laklija, 2018).

Kao sljedeći izazov stručnjaci navode nedovoljnu pomoć i podršku od strane mjerodavnih institucija, pomoć u usklađivanju radnih i obiteljskih obveza te saniranju negativnih utjecaja koje to može imati na članove obitelji (Čičak i Laklija, 2018).

No osim s djecom udomitelji ponekad nailaze i na poteškoće vezane uz biološke roditelje. Budući da su oni dužni omogućiti djeci kontakt s biološkim roditeljima što može biti izuzetno izazovno u pojedinim situacijama. Pojedini biološki roditelji su nezainteresirani za kontakt s djetetom, dok su drugi agresivni u komunikaciji i s udomiteljima i s djetetom te se nerijetko služe prijetnjama (Krčar i Laklija, 2018). Također kao jedna od karakteristika bioloških roditelja primjerice u romskim naseljima je česta konzumacija alkohola, a ponekad i droga što uvelike utječe na način komunikacije s njima (Elijaš i Laklija, 2014). Nadalje biološki roditelji često odbijaju dati suglasnost primjerice prilikom odlaska na izlet jer se boje da budući da ne poznaju hrvatski jezik dobro tim potpisom im se oduzeti roditeljska skrb (Novak, 2004). Također generalno gledajući stav prema sustavu socijalne skrbi u romskim naseljima je negativan, pa bi stručnjaci svakako trebali raditi na tome i pružiti podršku udomiteljima (Krčar i Laklija, 2018).

Sljedeće pitanje je pitanje dostupnosti udomiteljstva. Kao što je već navedeno unatoč dugoj tradiciji udomiteljstva broj udomitelja u Republici Hrvatskoj pada te su prisutne izrazito velike regionalne nejednakosti. To potvrđuju i istraživanja koja svjedoče da je broj udomitelja sve manji čime dolazimo do razdoblja krize udomiteljstva jer je ono bilo u prethodnim razdobljima zanemarivano (Sheldon, 2004.; Sellick, 2011., prema Laklija, 2011), a smanjenjem broja udomitelja smanjuje se i mogućnost pronalaska adekvatnog udomitelja za pojedinog korisnika čime se ne postiže dovoljno dobar matching što utječe na samu kvalitetu i zadovoljstvo s obje strane (Maclay, Bunce i Purves, 2006., prema Laklija, 2011). Proces uparivanja

prilikom smještaja primjerice osoba s duševnim smetnjama predstavlja poseban izazov, iako je postupak udomljavanja puno brži, nego u začetcima udomljavanja ove skupine korisnika (Laklija i Barišec, 2014).

Istraživanje Sabolić i Vejmelka (2015) navodi da je jedan od problema prilikom dobivanja dozvole i postojanje kreveta na kat čime bi se onemogućavao pogotovo razvoj udomiteljstva u urbanim područjima, budući da je prostor kojim raspolažu potencijalni udomitelji u urbanim područjima puno manje kvadrature, nego u ruralnim područjima, a dogradnja dodatne prostorijske nije moguća (Sabolić i Vejmelka, 2015). Zbog tog razloga su se često korisnici iz velikih gradova poput primjerice Zagreba smještavali u ruralna područja u okolini Zagreba čime bi udomljene osobe odlazile iz sebi poznate lokalne zajednice (Sabolić i Vejmelka, 2015). To se promijenilo novim Pravilnikom o stambenim uvjetima za obavljanje udomiteljstva (NN 46/2019) čime se ta nelogičnost uklonila, ali naravno postoje i odrednice po kojima sukladno određenim čimbenicima poput primjerice kronološke dobi određuju djeca koja se mogu smještati u takav oblik smještaja udomitelja.

Jedan također od zabrinjavajućih podataka je i taj da će dosta udomitelja uskoro zbog zakonskog ograničenja morati prestati s obavljanjem udomiteljstva budući da je više od polovice evidentiranih udomitelja u dobi iznad 55 godina (MROSP, 2021.; prema Laklija i sur., 2022). To zapravo i nije novi problem budući da je Savanović (2010) u svojem istraživanju navodio kao problem prosječnu dob udomitelja djece koja je bila 50 godina. Postoji također dosta udomitelja koji imaju dugoročno iskustvo udomiteljstva te po procjeni stručnjaka su sposobni i dalje nastaviti udomljavati, imaju želju udomljavati, ali ih zakonska odredba sprječava u tome (Laklija i sur., 2022). Oni bi svakako bili pogodni za udomljavanje primjerice trudnica ili roditelja s djecom te bi mogli prema mišljenju stručnjaka zauzeti tzv pozicije „bake i djeda“ (Laklija i sur., 2022).

Nadalje kao neke od nedostataka stručnjaci ističu nepripremljenost sustava za potrebe i smještaj djece s problemima u ponašanju, nepostojanje profesionalnog udomiteljstva, nedovoljno educiranje stručnjaka kao i ne uključivanje stručnjaka iz područja djece s problemima u ponašanju u razvijanje modela udomiteljstva prilagođenog njima (Čičak i Laklija, 2018).

Kao jedan od problema svakako se javlja spremnost na udomljavanje korisnika s poteškoćama u psihofizičkom razvoju koje udomitelji djece i udomitelji odraslih većinom nisu spremni udomiti (Savanović,2010).

No osim ovih nedostataka udomiteljstva pred udomitelje je svako stavljen i izazov modernog društva koji zahtjeva dobra primanja pa je pitanje koliko je udomiteljstvo popularno u takvom sustavu, ali i postavlja se pitanje mogućnosti udomljavanja djece iz pojedinih specifičnih kategorija koji bi trebali biti smješteni u specijalizirano udomiteljstvo (Maclay, Bunce i Purves, 2006.; prema Laklija, 2011). Zapravo često niska naknada rezultira nezadovoljstvom, smanjenom aktivnošću ili prestankom bavljenja udomiteljstvom, dok udomitelji kao još neke od nedostataka navode i manjak stručne podrške, edukacija i seminara stavljajući poseban ton na seminare gdje bi se dijelila iskustva ostalih udomitelja (Laklija i Barišec, 2014).

Nadalje kao problemi u udomiteljstvu prema istraživanju Sabolić i Vejmelka (2015) koje navode stručnjaci i udomitelji prilikom udomljavanja svakako su: regionalne razlike dobivanja dozvole za obavljanje udomiteljstva, opsežna administracija koju moraju provesti udomitelji i stručnjaci te nedovoljan broj stručnjaka koji rade na poslovima udomiteljstva.

Isto istraživanje navodi da su što se tiče podrške najviše zadovoljstvo iskazano je podrškom od strane neformalne socijalne mreže zatim lokane zajednice (grada, škole), dok po pitanju podrške od strane stručnjaka mišljenja su podijeljena dok jedni navode da su zadovoljni dostupnošću stručnjaka, drugi navode da su stručnjaci nezainteresirani i nedostupni (Sabolić i Vejmelka, 2015).

Administrativnu preopterećenost socijalnih radnika potvrđuje i istraživanje Laklija i Brkić (2022). To istraživanje administrativnu preopterećenost, odnosno nedostatak vremena pripisuje činjenici da se timovi za udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj osnivaju samo ako je u pojedinom CZSS registrirano minimalno 100 udomiteljskih obitelji, a ako nije onda taj posao preuzimaju stručnjaci iz Odjela za djecu mladeži i obitelj unutar pojedinog CZSS ili Tim za udomiteljstvo unutar pojedine županije (Laklija i Brkić, 2022). To sa sobom nosi brojne negativne posljedice na kvalitetu udomiteljstva zbog nedovoljnog znanja koje posjeduju stručnjaci s odjela, prevelikog opsega posla koji imaju stručnjaci pojedinog Odjela unutar CZSS ili

udaljenost Timova za udomiteljstvo (Laklija i Brkić, 2022). Ako gledamo primjer Mađarske gdje je maksimalno 30 udomiteljskih obitelji po jednom socijalnom radniku za pretpostaviti je da bi se ograničavanjem i smanjivanjem broja udomiteljskih obitelji po jednom socijalnom radniku i u Republici Hrvatskoj poboljšala kvaliteta udomitejstva (Laklija i Brkić, 2022). Stoga ni ne čudi podatak da postoji učestala situacija nedostatka podrške od strane stručnjaka i nedovoljne educiranosti udomitelja zbog kojih kod udomitelja dolazi do sagorijevanja, pojave anksioznosti i depresivnosti te upravo zbog toga oni odustaju od pružanja udomiteljske skrbi (Laklija i Petrović, 2023).

Sljedeći od problema koji se javlja je nemogućnost sudjelovanja djece i neinformiranje djece prilikom donošenja odluka vezanih uz njihov smještaj. Budući da je Republika Hrvatska ratificirala Konvenciju o pravima djeteta djeca bi sukladno dobi trebala biti informirana i sudjelovati u donošenju odluka (Bartuloci, 2014). Istraživanje Bartuloci (2014) navodi da djeca izrazito malo sudjeluju u postupcima izvanobiteljskog smještaja i pravosudnim postupcima odnosno da često oni uopće niti ne znaju socijalne radnike ili ako ih i znaju oni vrlo rijetko ih pitaju za njihove osjećaje i želje te ih često nagovaraju da pristanu na već donesenu odluku stručnjaka (Bartuloci, 2014). Nasuprot tome mladi koji su izdvojeni u starijoj dobi ili pak su prelazili iz institucijske skrbi u udomiteljsku obitelj su puno više sudjelovali, ali ne zbog veće suradljivosti stručnjaka već zbog inzistiranja mladih te pozivanja na njihovo pravo dobivanja informacija i sudjelovanja u postupku (Bartuloci, 2014). To potvrđuje i istraživanje Jeđud Borić i sur. (2012) u kojem su djeca, adolescenti, djeca kojima je prekinuto udomiteljstvo te su vraćeni u dom, biološka djeca udomitelja i odrasli s iskustvom udomljenja izjavili da nisu bili informirani niti su sudjelovali u donošenju za njih važni odluka te da većina svoje socijalne radnike ne poznaje uopće.

Uz to se usko veže pitanje pripreme djeteta i udomitelja na smještaj u udomiteljsku obitelj. Priprema djeteta kao i udomiteljske obitelji prilikom odlaska u udomiteljsku obitelj je izrazito važno, iako rezultati istraživanja pokazuju izuzetno lošu praksu odnosno da su prema Mitchell i Kuczynski (2010) većina djece je saznala za smještaj u udomiteljsku obitelj na dan izdvajanja, dok istraživanje provedeno u Republici Hrvatskoj navodi da čak 39% udomitelja nije kontaktiralo s djetetom prije smještaja u udomiteljsku obitelj (Žižak, 2010).

No osim prava na informiranje istraživanja u Republici Hrvatskoj prilikom udomljavanja navode i kršenje drugih prava korisnika. Istraživanje Buljevac i sur. (2016), navodi da su se u nekim slučajevima izrazito kršila i osporavala prava osoba s invaliditetom prilikom boravka u udomiteljskoj obitelji i to najčešće na način da su doživljavali nasilje, ograničavanja i osporavanja u slobodi izbora, pravo na sudjelovanje u odlučivanju o određenim aspektima života, nemogućnosti sudjelovanja u odabiru mjesta stanovanja, neadekvatnoj zdravstvenoj skrbi, nemogućnost pristupu informacijama i sl. Iz toga proizlazi i činjenica, da iako neke oblike smještaja nazivamo izvaninstitucionalnim i svrstavamo ih u iste ne mora nužno značiti da prema svojim karakteristikama one pripadaju izvaninstitucionalnoj skrbi (Buljevac i sur., 2016).

Također i pitanje smještavanja braće i sestara predstavlja jedno od bitnih pitanja prilikom udomljavanja. Tako da bi se prije smještavanja ukoliko je to u najboljem njihovom interesu i postoji velika povezanost između njih braća i sestre trebala smještavati u istu udomiteljsku obitelj (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18, 18/22, čl.4). Istraživanje Laklija i Brkić (2022) pokazuje da stručnjaci tu procjenu vrlo rijetko rade, odnosno da u 2/3 slučajeva formalna procjena nije napravljena.

6.Zaključak

Uzimajući sve navedene nedostatke i izazove jasno je da prostora za napredak ima i da je potrebno puno resursa ulagati kako bi se stvorilo kvalitetno udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj. Ako se pogledaju svjetska iskustva procesa deinstitutionalizacije trebalo bi se najprije raditi na razvoju dobrog i kvalitetnog udomiteljstva, pa tek onda na proširenju ostalih oblika skrbi za dijete izvan obitelji te raditi evaluaciju kako bi se razvili kriteriji najboljeg smještaja za pojedino dijete (Bartuloci, 2014). Udomiteljstvo zapravo je koordinirana mreža različitih dionika uključujući udomitelje, socijalne radnike, zdravstvene djelatnike i lokalnu zajednicu (Laklija i Barišec, 2014). Upravo uspješnom suradnjom svih ovih dionika može se poboljšati kvaliteta i uspješnost udomiteljstva jer se na taj način prevenira osjećaj emocionalne iscrpljenosti, sumnje u samoga sebe i osjećaja krivnje udomitelja (Laklija i Barišec, 2014).

Na temelju uvida u radove o temi Laklija, (2009), Ivković i Žižak, (2010), Jeđud Borić i sur. (2012), Bartuloci, (2014), Sabolić i Vejmelka, (2015), Čičak i Laklija, (2018), te Laklija i Petrović (2023) mogu se navesti sljedeće preporuke kao relevantne:

- Rad na boljem informiranju javnosti putem državne web stranice udomiteljstva, izdavanjem kratkih knjiga i brošura kako bi se radilo na smanjivanju regionalnih razlika, ali i popularizaciji udomiteljstva
- Priprema kratkih informativnih materijala koji će približiti i pružiti djetetu informacije o udomiteljstvu i drugim vrstama izvanobiteljske skrbi, priprema uputa i standarda za razgovor stručnjaka s djetetom koje se priprema na izdvajanje iz biološke obitelji te priprema protokola i standarda postupanja stručnjaka iz različitih sustava u slučaju izdvajanja djeteta iz obitelji i smještavanja izvan obitelji. Što se tiče prvih standarda oni bi bili namijenjeni stvaranju načela postupanja stručnjaka koja se odnose na informiranje o smještaju, uključivanje u proces odlučivanja o smještaju, praćenje tijeka i završetka smještaja te priprema tranzicijskog plana uz uključivanje dobne i rodne perspektive, dok drugi standardi se odnose postavljanje smjernica i standarda za osnaživanje i samozastupanje adolescenata u izvanobiteljskoj skrbi
- Formiranje većeg broja Timova za udomiteljstvo koji bi bili nadležni za manji broj udomiteljskih obitelji budući da se sada svaki od timova osniva samo na područjima koji imaju minimalno 100 udomiteljskih obitelji.
- Jedan od prijedloga kako bi se potencijalne nove specijalizirane udomitelje privuklo prema mišljenju stručnjaka je profesionalizacija udomiteljstva kojom bi bili regulirani uloga, status i prava udomitelja te povećanje naknade za bavljenje udomiteljstvom. To je djelomično postignuto novim Zakonom o udomiteljstvu. Iz rezultata regrutiranja novih udomitelja jasno je da se i na tim uvjetima treba raditi budući da se nije uspjelo privući niti jednog specijaliziranog udomitelja.
- Stvaranje sustavne podrške udomiteljima koja bi se sastojala od intenzivnije stručne podrške, supervizije udomitelja te pravovremenog informiranja Iako je sustavna podrška predviđena nju je jako teško u praksi

provesti budući da stručnjaci navode da imaju minimalno 100 udomitelja na svom području kojima pružaju podršku te je vremenski to izazovno postići pogotovo ako se uzmu u obzir terenske posjete.

- Unaprijediti pomoć i podršku udomiteljima putem uspostavljanja novih komunikacijskih kanala poput primjerice kriznih telefona ili uspostavljanja mobilnih timova podrške koji bi organizirali grupne podrške za udomitelje i udomljene osobe, telefonsko savjetovanje i sl
- Povećati dostupnost i opseg edukacija namijenjenih udomiteljima koje ne bi isključivo provodili Zavodi za socijalnu skrb već i ostale organizacije civilnog društva poput primjerice udruga
- Proširiti usluga novim ponudama izvanobiteljske skrbi i smještaja što se zapravo odnosi na razvoj više vrsta udomiteljstva i obiteljskih domova odnosno novih alternativnih oblika skrbi
- Omogućiti djeci s PUP-om vikend udomiteljstvo kako bi barem za vrijeme praznika ili vikenda napuštali instituciju
- Osim izdvajanja i smještavanja djeteta u udomiteljsku obitelj trebalo bi raditi i usporedno i na intervencijama u biološkoj obitelji djeteta uključujući i pripremu, održavanje i praćenje učestalosti i kvalitete kontakta biološke obitelji s udomljenim djetetom
- Ulaganje više resursa u udomljavanje dječaka, nego djevojčica budući da se oni percipiraju problematičniji i zahtjevniji u odnosu na djevojčice koje se percipiraju prilagođenijim i mirnijim. Tako da niti ne čudi podatak da su udomitelji skloniji udomiti žensko dijete i to niže kronološke dobi (do 9 godina)
- Analiza situacija prekida udomiteljstva kako bi se prekid udomiteljstva prevenirao uslijed primjerice nedostatne podrške udomiteljima
- Usluga tzv odmora od udomiteljstva budući da je ponekad udomiteljstvo izrazito izazovno za obavljati
- Razvoj udomiteljstva za trudnice i roditelje s djecom budući da je ono izrazito u Republici Hrvatskoj nerazvijeno

No osim ovih preporuka za rješavanje utvrđenih izazova u udomiteljstvu stručnjaci navode i pozitivna iskustva kao što su udomljavanje djece niže kronološke

dobi, poznavanje djeteta od prije što izravno utječe na intrinzičnu motivaciju udomitelja da ustrajno rade s djetetom te upornost udomitelja da steknu pojedine vještine i da uz pomoć savjeta od strane stručnjaka te dobru suradnju s mjerodavnim institucijama se bave uspješno udomiteljstvom (Čičak i Laklija, 2018).

Rezultati istraživanja Laklija i Petrović (2023) pokazuju da se predviđeni ishodi procesa deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba nisu postignuti te da udomiteljstvo i dalje u Republici Hrvatskoj nije razvijeno. Iz svih navedenih podataka jasno je vidljivo da je potrebno pod hitno raditi na poboljšanju kvalitete udomiteljske skrbi, ponajprije stavljajući naglasak na širenje udomiteljske mreže i osiguravanju podrške udomiteljima prilikom nailaženja na probleme i izazove koji se u udomiteljstvu mogu javiti (Laklija i Petrović, 2023).

Udomiteljstvo svakako predstavlja jedan od pozitivnih oblika skrbi u odnosu na institucionalnu skrb. Iako u Republici Hrvatskoj vidljivo je iz ovoga pregleda postojećih istraživanja i podataka postoji velika mogućnost napretka u većini segmenata. Svakako se postavlja i pitanje daljnjeg razvoja i ulaganja u specijalizirano udomiteljstvo budući da trenutačnim ulaganjima u Republici Hrvatskoj ono nije zaživjelo. Također iz literature dostupne za područje Republike Hrvatske poseban je naglasak stavljen na istraživanja vezan za udomiteljstvo djece, dok istraživanja vezana uz odrasle su vrlo slabo zastupljena u domaćoj literaturi, iako odrasle osobe kao korisnici su u većini. I unutar ove kategorije korisnika postoje pojedine izrazito stigmatizirane skupine za koje bi se trebalo istražiti vrijede li sve teze i nedostaci navedeni za djecu.

7.Literatura

- 1.Ajduković, M., Sladović Franz, B., Kamenov, Ž. (2005). Stavovi stručnjaka socijalne skrbi prema izdvajanju djece iz obitelji i udomiteljstvu. *Ljetopis socijalnog rada*, 12(1), 39-66.
- 2.Babić, Z. (2018). Decentralizacija socijalne skrbi i socijalne nejednakosti: slučaj Hrvatske. *Revija za socijalnu politiku*, 25(1), 25-48.
- 3.Barišić, A. (2023). Izvori stresa kod udomitelja za djecu – pregled dosadašnjih istraživanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 30(3), 133-164.
- 4.Bartuloci, M. (2014). Smještaj djece izvan obitelji u Republici Hrvatskoj i Smjernice za alternativnu skrb UNICEF-a. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 47(95), 53-72.
5. Bežovan, G. (2000). Mogućnosti razvoja modela kombinirane socijalne politike u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 7(3), 289-298.
- 6.Bežovan, G., Puljiz, V., Šućur, Z., Babić, Z., Dobrotić, I., Matković, T., Zrinščak, S. (2019). *Socijalna politika Hrvatske*, 2. izdanje. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu
- 7.Bogović, K., Lakija, M., Blažeka Kokorić, S. (2022). Različiti modeli edukacije udomitelja i njihova uloga u osiguravanju kvalitetne skrbi za djecu u udomiteljskoj skrbi. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 163(3-4), 375-397.
- 8.Buljevac, M., Babić, M. M., Leutar, Z. (2016). *Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima*. Zagreb. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom.
- 9.Čičak, I. i Laklija, M. (2018), Udomiteljstvo djece s problemima u ponašanju iz perspektive stručnjaka, *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(5), 27-54.
- 10.Dobrotić, I. (2016). Razvoj i poteškoće sustava skrbi za starije osobe u Republici Hrvatskoj. *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*. 25(1), 21-42.

11. Dragičević Prtenjača, M., Radić, I., Rizvić, D. (2023). Upućivanje u odgojnu ustanovu—odgojna mjera zahvaćena svjetskim trendom transformacije i deinstitucionalizacije. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 30(2), 569-603.
12. Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M., Jelača, N. (2005.) Obilježja udomiteljskih obitelji kao alternativni oblik skrbi za djecu. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 12 (1) 89-106
13. Elijaš, M. i Laklija, M. (2014). Iskustvo rada socijalnih radnika s romskim obiteljima. *Socijalne teme*, 1(1), 115-134
14. E-građani, preuzeto s <https://gov.hr/hr/udomiteljstvo-2585/2585> (dana 25.07.2024).
15. European Commission. (2024). *Ageing Report, Underlying Assumptions & Projection Methodologies*. Posjećeno dana 30. kolovoza 2024. na mrežnoj stranici: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/ea60b7c2-1b91-4e28-b651-2385d589e8c4_en?filename=ip257_en_1.pdf.
16. Europska stručna skupina za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici. (2012). *Priručnik za korištenje fondova Europske unije za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici*. Bruxelles. Europska stručna skupina za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici
17. Forum udomitelja, (2024). *O nama*. Posjećeno 7. rujna 2024. na mrežnoj stranici *Foruma udomitelja*: <https://udomiteljizadjecu.hr/o-nama/forum/>.
18. Ivković, Đ. i Žižak, A. (2010). *Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj. Analiza stanja i prijedlog smjernica*. UNICEF
19. Jančić, A., Jurišić, K., Lončarić, A. (2019). Postmoderna i promjene u braku i obitelji. *Didaskalos: časopis Udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 3(3.), 163-163.
20. Jedvaj, S., Štambuk, A., Rusac, S. (2014). Demografsko starenje stanovništva i skrb za starije osobe u Hrvatskoj. *Socijalne teme : Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(1), 135-154.

21. Jeđud Borić, I., Koller-Trbović, N., Maurović, I., Mirosavljević, A., Ratkajec Gašević, G., Žižak, A., (2012). „Što nam djeca govore o udomiteljstvu“ (*Istraživanje dječje perspektive udomiteljstva u Hrvatskoj s preporukama za unapređenje*). Zagreb. Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
22. Jutarnji list, (2024). Došle su do ruba i ne znaju kako dalje: ‘Nitko nema mjesta, radnici su u burnoutu. Dijete vrišti, počinjem plakati i ja... Posjećeno 7. rujna 2024. na mrežnoj stranici Jutarnjeg lista: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/dosle-su-do-ruba-i-ne-znaju-kako-dalje-nitko-nema-mjesta-radnici-su-u-burnoutu-dijete-vristi-pocinjem-plakati-i-ja-15498609>
23. Knezić, D. i Opačić, A. (2021). Dostupnost socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Rehabilitacijski centar za stres i traumu / Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
24. Krčar, M. i Laklija, M. (2018). Udomiteljstvo iz perspektive udomitelja Roma u romskim naseljima u Međimurskoj županiji. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 26(2), 160-182.
25. Laklija, M., i Barišec, A. (2014). Iskustvo udomiteljstva odraslih osoba s duševnim smetnjama iz perspektive udomitelja. *Socijalna psihijatrija*, 42(1), 50-61
26. Laklija, M. i Brkić, I. (2022). Proces uparivanja i pripreme udomitelja i djeteta na smještaj-u koju udomiteljsku obitelj smjestiti dijete?. *Ljetopis socijalnog rada*, 29(2), 213-245.
27. Laklija, M. (2012). Doprinos socio-demografskih i psiho-socijalnih obilježja udomitelja objašnjenju motiva udomitelja za bavljenje udomiteljstvom djeteta. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(1), 119-144
28. Laklija, M. (2011). Modeli udomiteljstva u Europi. In *Zagreb: Forum za kvalitetno udomiteljstvo djece*. 1-30.
29. Laklija, M. (2009). Izazovi udomiteljstva djece s emocionalnim poteškoćama i poremećajima u ponašanju u Republici Hrvatskoj. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 17(2), 71-86.

- 30.Laklija, M. (2011). Pristupi udomiteljskoj skrbi za djecu u svijetu i čimbenici koji utječu na ishode udomiteljstva. *Revija za socijalnu politiku*, 18(3), 291-309.
- 31.Laklija, M. i Petrović, L. (2023), Doživljaj udomiteljske skrbi za djecu iz perspektive stručnjaka sustava socijalne skrbi, *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(10), 15-50.
- 32.Laklija, M. (2009). *Psihosocijalna obilježja udomitelja i iskustvo udomiteljstva djece* (doktorska disertacija). Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- 33.Laklija, M., Vladić, A., Stanić, S. (2022). Udomiteljstvo trudnica ili roditelja s djetetom iz perspektive stručnjaka. *Kriminologija & socijalna integracija*, 30(1), 26-46.
- 34.Laklija, M., Vukelić, N. Milić Babić, M. (2012). Specijalizirano udomiteljstvo djece s teškoćama u razvoju - iskustva udomitelja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 48, 2, 109-123.
- 35.Ljubešić M. (2005.): Stimulacija emocionalnog razvoja djece. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo. Vol. 1; Br. 2.* Zagreb
- 36.Matančević, J. (2014). *Obilježja modela kombinirane socijalne politike u pružanju socijalnih usluga u Hrvatskoj* (doktorska disertacija). Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- 37.Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2021). Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2020 godini. Preuzeto 29. srpnja 2024. s <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nje%20izvje%C5%A1%C4%87e%202022/Godi%C5%A1nje%20statisti%C4%8Dko%20o%20primijenjenim%20pravima%20socijalne%20skrbi%202022.pdf>
- 38.Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2022). Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno

ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2021 godini. Preuzeto 29. srpnja 2024. s

<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20izvje%C5%A1%C4%87e%20za%202021.%20godinu.pdf>

39.Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2023). Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2022. godini. Preuzeto 29. srpnja 2024. s

[:https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godisnje%20izvje%C5%A1%C4%87e%202022/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20o%20primijenjenim%20pravima%20socijalne%20skrbi%202022.pdf](https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godisnje%20izvje%C5%A1%C4%87e%202022/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20o%20primijenjenim%20pravima%20socijalne%20skrbi%202022.pdf)

40.Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, preuzeto s <https://mrosp.gov.hr/vijesti/povecavaju-se-naknade-za-rad-udomitelja-i-opskrbnine-za-potrebe-korisnika/12534> dana 30.7.2024.

41.Ministarstvo rada, mirovinskog sustava obitelji i socijalne politike: Udomiteljstvo. Posjećeno 7. rujna 2024.na stranici Ministarstva rad, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike: <https://mrosp.gov.hr/pristup-informacijama-16/najcesca-pitanja-i-odgovori/najcesca-pitanja-i-odgovori-12153/obitelj-11807/udomiteljstvo-11810/11810>.

42.Novak, J. (2004). Romska zajednica i međunarodne institucije: tek relativan uspjeh zaštite ljudskih i manjinskih prava. *Migracijske i etničke teme*, 20(4), 403–432.

43.Odluka o visini naknade za rad udomitelja, *Narodne novine*, 27/22, 24/23.

44.Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i edukacije udomiteljske obitelji. *Narodne novine*, 63/2019.

45.Pravilnik o stambenim uvjetima za obavljanje udomiteljstva. *Narodne novine*, NN 46/2019.

- 46.Sabolić, T. i Vejmelka, L. (2015). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka. *Holon : postdisciplinarni znanstveno-stručni časopis*, 5(1), 6-47.
- 47.Savanović, N. (2010). Kvalitetno udomiteljstvo djece i odraslih osoba iz perspektive udomitelja na području Baranje. *Ljetopis socijalnog rada*, 17(2), 223-239.
- 48.Sladović Franz, B. (2004b.) Odabir izvanobiteljskog smještaja djece ugroženog razvoja u obitelji. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 11 (2), 215- 228.
- 49.Stanić, L. (2021). »Zašto djeca nisu oduzeta na vrijeme?«: Analiza medijskih izvještaja o socijalnim radnicima povodom medijski eksponiranih slučajeva zlostavljanja djeteta. *Ljetopis socijalnog rada*, 28 (2), 317–351.
- 50.Svjetska banka. (2019). Regionalna dostupnost socijalnih usluga u Hrvatskoj. Zagreb. Posjećeno dana 30. kolovoza 2024 na mrežnoj stranici <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/276741604615006394-0080022020/original/13Regionalnadostupnostsocijalnihusluga.pdf>.
- 51.Škrbina, D. (2010). Podrška udomitelja koji udomljavaju djecu s Down sindromom. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 56(23), 9-34.
- 52.Štambuk, A. i Penava Šimac, M. (2021). Prikaz udomiteljstva kao oblika skrbi za osobe starije životne dobi u Hrvatskoj. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 57(2), 123 -129.
- 53.Štambuk, A., Skokandić, L., Penava Šimac, M. (2022). Potrebe starijih osoba za uslugama iz sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 29(2), 191-211.
- 54.UNICEF (2010) *At Home or in a Home?: Formal Care and Adoption of Children in Eastern Europe and Central Asia*, str. 52.
- 55.Vlada Republike Hrvatske. (2021). *Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.-2026.* Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. <https://planoporavka.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Plan%20oporavka%20i%20ootpornosti%20srpanj%202021..pdf?vel=13435491>. (Pregledano 29. srpnja 2024.).

56.Vlada Republike Hrvatske. (2021). *Nacionalni plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027.* Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike. <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Nacionalni%20plan%20razvoja%20socijalnih%20usluga%20za%20razdoblje%20od%202021.%20do%202027.%20godine.pdf>. (Pregledano 29. srpnja 2024.).

57.Vlada Republike Hrvatske. (2017). *Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine.* Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_04_42_967.html. (Pregledano 29. srpnja 2024.):

58.Vlada Republike Hrvatske. (2012). *Nacionalna strategija za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine.* Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. <https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/Nacionalna%20strategija%20za%20uklju%C4%8Divanje%20Roma%202013-2020.pdf>. (Pregledano 1. kolovoza 2024.)

59.Vlada Republike Hrvatske. (2014). *Operativni plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2014. - 2016.godine.* Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_03_36_829.html. (Pregledano 7. kolovoza 2024.).

60.Vlada Republike Hrvatske. (2022). *Operativni plan deinstitucionalizacije, prevencije institucionalizacije i transformacije pružatelja socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj od 2022. do 2027. godine.* Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Dokumenti/Operativni%20plan%20deinstitucionalizacije%20prevencije%20institucionalizacije%20i%20transformacije%20pru%C5%BEatelja%20socijalnih%20usluga%20u%20RH%202022.%20-%202027..pdf>. (Pregledano 1. kolovoza 2024.).

- 61.Vlada Republike Hrvatske. (2018). *Plan deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. -2020. godina*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Plan%202018-2020.pdf>. (Pregledano 1. kolovoza 2024.).
- 62.Vlada Republike Hrvatske. (2011). *Strategija razvoja sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. – 2016*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije%20-%20OGP/socijalna%20politika/Strategija%20razvoja%20sustava%20socijalne%20skrbi%20u%20RH%20%202011.-2016.%5B1%5D.pdf>. (Pregledano 9. kolovoza 2024.).
- 63.Vlada Republike Hrvatske. (2014) *Strategija socijalne skrbi za starije osobe u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2014. – 2016*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo socijalne politike i mladih. (Pregledano 9. kolovoza 2024.). [https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//ZPPI/Strategije%20-%20OGP/socijalna%20politika//strategija%20socijalne%20skrbi%20za%20starije%2014-2-14\[1\].pdf](https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//ZPPI/Strategije%20-%20OGP/socijalna%20politika//strategija%20socijalne%20skrbi%20za%20starije%2014-2-14[1].pdf).
- 64.Zakonu o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23.
- 65.Zakon o udomiteljstvu. *Narodne novine*, 90/2011.
- 66.Zakon o udomiteljstvu. *Narodne novine*, 115/2018.
- 67.Zakon o udomiteljstvu. *Narodne novine*, 115/18, 18/22.
- 68.Žižak, A. (2010). *Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj- analiza stanja i prijedlog smjernica*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.